

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
V kadencja
Prezes Rady Ministrów
RM 10-113-07

Druk nr 2100

Warszawa, 13 sierpnia 2007 r.

Pan
Ludwik Dorn
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy

**- o zmianie ustawy - Kodeks karny,
ustawy - Kodeks karny skarbowy,
ustawy - Kodeks postępowania
karnego, ustawy - Kodeks karny
wykonawczy oraz ustawy - Prawo
prasowe.**

Jednocześnie uprzejmie proszę o skierowanie projektu ustawy do Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektów ustaw związanych z koalicyjnym programem rządowym „Solidarne Państwo”.

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanych regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Ponadto uprzejmie informuję, że do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Sprawiedliwości.

(-) Jarosław Kaczyński

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny skarbowy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo prasowe

Art. 1. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.¹⁾) art. 45 otrzymuje brzmienie:

„Art. 45. § 1. Jeżeli sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa, chociażby pośrednio, korzyść majątkową niepodlegającą przepadkowi przedmiotów wymienionych w art. 44 § 1 lub 6, sąd orzeka przepadek takiej korzyści. Jeżeli orzeczenie przepadku korzyści majątkowej nie jest możliwe, orzeka się przepadek jej równowartości. Przepadku nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli korzyść majątkowa lub jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.

§ 2. W razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości, uważa się, że mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu, do chwili

wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, stanowi korzyść majątkową uzyskaną z popełnienia przestępstwa, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba wykaże legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia.

- § 3. W razie skazania za przestępstwo o charakterze terrorystycznym albo przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica nie jest niższa niż 5 lat, i popełnione w zorganizowanej grupie albo związku, mającym na celu popełnienie przestępstwa, sąd orzeka przepadek mienia, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba wykaże legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia. Przepadku nie orzeka się w odniesieniu do składników mienia podlegających zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.
- § 4. Przepisy § 2 i 3 stosuje się także do mienia, które weszło w skład małżeńskiej wspólności majątkowej.
- § 5. Jeżeli okoliczności sprawy wskazują na duże prawdopodobieństwo, że mienie stanowiące korzyść majątkową podlegającą przepadkowi zgodnie z § 1 i 2 zostało przeniesione faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości

prawnej, uważa się, że mienie to należy do sprawcy, chyba że ta osoba lub jednostka organizacyjna nie wiedziała i wykaże, że nawet przy dołożeniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że mienie to stanowiło korzyść majątkową pochodzącą, chociażby pośrednio, z przestępstwa.

- § 6. Osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, która nabyła mienie stanowiące korzyść majątkową podlegającą przepadkowi zgodnie z § 1 i 2, chociażby następnie mieniem tym rozporządziła dalej, odpowiada solidarnie wraz ze sprawcą całym swoim majątkiem za zwrot korzyści majątkowej lub jej równowartości Skarbowi Państwa, chyba że ta osoba lub jednostka organizacyjna nie wiedziała i wykaże, że nawet przy dołożeniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że mienie to stanowiło korzyść majątkową, pochodzącą, chociażby pośrednio, z przestępstwa, a także wykaże, że nabyła je odpłatnie. Odpowiedzialność osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, która nabyła mienie stanowiące korzyść majątkową podlegającą przepadkowi zgodnie z § 1 i 2, jest ograniczona do wartości nabytego mienia. Osoba ta lub jednostka organizacyjna nie jest jednak odpowiedzialna, jeżeli nabyła mienie od osoby, która nie ponosi odpowiedzialności za zwrot korzyści majątkowej, chyba że wiedziała lub z łatwością mogła się dowiedzieć, że nabywane mienie stanowiło

korzyść majątkową pochodzącą z przestępstwa.

- § 7. Przepis § 6 stosuje się odpowiednio do zwrotu korzyści majątkowej lub jej równowartości pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.
- § 8. Uważa się, że osoba fizyczna, która jest osobą najbliższą dla sprawcy, wie, że mienie stanowi korzyść majątkową pochodzącą z przestępstwa, a w przypadku osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, jeżeli sprawca lub osoba mu najbliższa wchodziła w skład organów osoby prawnej albo była uprawniona do kierowania lub reprezentowania jednostki organizacyjnej w chwili nabycia.
- § 9. Przepisy § 5-7 stosuje się odpowiednio do przypadku mienia, o którym mowa w § 3, wyłącznie w odniesieniu do mienia, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku.
- § 10. Przepadkowi, o którym mowa w § 1 i 2, podlegają także wszelkie przychody, jakie sprawca lub inny podmiot czerpał z uzyskanej, chociażby pośrednio, korzyści majątkowej.
- § 11. W razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub jego równowartości. Jeżeli korzyść lub mienie, o których mowa w § 1-3, są włączone do

majątku wspólnego małżonków, orzeka się przepadek tej korzyści lub tego mienia w całości.

- § 12. Domniemania, o których mowa w § 2, 5 i 8, stosuje się także przy dokonaniu zabezpieczenia przewidzianego w art. 291 i 291a Kodeksu postępowania karnego oraz przy egzekucji przypadku korzyści majątkowej i przypadku mienia.
- § 13. Sprawca lub inna osoba zainteresowana, o których mowa w § 2 i 3, oraz osoba lub jednostka organizacyjna, o których mowa w § 5 i 8, może wystąpić przeciwko Skarbowi Państwa z powództwem o obalenie domniemań określonych w tych przepisach lub z powództwem o ustalenie legalności pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia.
- § 14. Objęte przypadkiem mienie przechodzi na własność Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się wyroku. W przypadku wniesienia powództwa, o którym mowa w § 13, przed uprawomocnieniem się wyroku orzekającego przepadek, przejście na własność Skarbu Państwa mienia objętego przypadkiem nie może nastąpić do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia tego powództwa.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2007 r. Nr 111, poz. 765) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 33 otrzymuje brzmienie:

„Art. 33. § 1. Jeżeli sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa skarbowego, chociażby pośrednio, korzyść majątkową niepodlegającą przepadkowi przedmiotów określonych w art. 29 pkt 1 lub 4, sąd orzeka środek karny przepadku tej korzyści. W razie niemożności orzeczenia środka karnego przepadku korzyści majątkowej orzeka się środek karny ściągnięcia jej równowartości pieniężnej. Środka karnego przepadku korzyści majątkowej lub ściągnięcia jej równowartości pieniężnej nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli korzyść majątkowa lub jej równowartość pieniężna podlega zwrotowi innemu uprawnionemu podmiotowi.

§ 2. W razie skazania za przestępstwo skarbowe, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową dużej wartości, uważa się, że mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w czasie popełnienia przestępstwa skarbowego lub po jego popełnieniu, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, stanowi korzyść majątkową uzyskaną z popełnienia przestępstwa skarbowego, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba wykaże legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia.

- § 3. W razie skazania za przestępstwo skarbowe zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica nie jest niższa niż 5 lat, i popełnione w zorganizowanej grupie albo związku, mającym na celu popełnienie przestępstwa skarbowego, sąd orzeka przepadek mienia, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba wykaże legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia. Przepadku nie orzeka się w odniesieniu do składników mienia podlegających zwrotowi innemu uprawnionemu podmiotowi.
- § 4. Przepisy § 2 i 3 stosuje się także do mienia, które weszło w skład małżeńskiej wspólności majątkowej.
- § 5. Jeżeli okoliczności sprawy wskazują na duże prawdopodobieństwo, że mienie stanowiące korzyść majątkową podlegającą przepadkowi zgodnie z § 1 i 2 zostało przeniesione faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, uważa się, że mienie to należy do sprawcy, chyba że ta osoba lub jednostka organizacyjna nie wiedziała i wykaże, że nawet przy dołożeniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że mienie to stanowiło korzyść

majątkową pochodzącą, chociażby pośrednio, z przestępstwa.

- § 6. Osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, która nabyła mienie stanowiące korzyść majątkową podlegającą przepadkowi zgodnie z § 1 i 2, chociażby następnie mieniem tym rozporządziła dalej, odpowiada solidarnie wraz ze sprawcą całym swoim majątkiem za zwrot korzyści majątkowej lub jej równowartości Skarbowi Państwa, chyba że ta osoba lub jednostka organizacyjna nie wiedziała i wykaże, że nawet przy dołożeniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że mienie to stanowiło korzyść majątkową, pochodzącą, chociażby pośrednio, z przestępstwa, a także wykaże, że nabyła je odpłatnie. Odpowiedzialność osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, która nabyła mienie stanowiące korzyść majątkową podlegającą przepadkowi zgodnie z § 1 i 2, ograniczona jest do wartości nabytego mienia. Osoba ta lub jednostka organizacyjna nie jest jednak odpowiedzialna, jeżeli nabyła mienie od osoby, która nie ponosi odpowiedzialności za zwrot korzyści majątkowej, chyba że wiedziała lub z łatwością mogła się dowiedzieć, że nabywane mienie stanowiło korzyść majątkową pochodzącą z przestępstwa.

- § 7. Przepis § 6 stosuje się odpowiednio do zwrotu korzyści majątkowej lub jej równowartości pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.
- § 8. Uważa się, że osoba fizyczna, która jest osobą najbliższą dla sprawcy, wie, że mienie stanowi korzyść majątkową pochodzącą z przestępstwa skarbowego, a w przypadku osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, jeżeli sprawca lub osoba mu najbliższa wchodziła w skład organów osoby prawnej albo była uprawniona do kierowania lub reprezentowania tej jednostki organizacyjnej w chwili nabycia.
- § 9. Przepisy § 5-7 stosuje się odpowiednio do przypadku mienia, o którym mowa w § 3, wyłącznie w odniesieniu do mienia, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w czasie popełnienia przestępstwa skarbowego lub po jego popełnieniu, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku.
- § 10. Przepadkowi, o którym mowa w § 1 i 2, podlegają także wszelkie przychody, jakie sprawca lub inny podmiot czerpał z uzyskanej, chociażby pośrednio, korzyści majątkowej.
- § 11. W razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub jego równowartości. Jeżeli korzyść lub

mienie, o których mowa w § 1-3, są włączone do majątku wspólnego małżonków, orzeka się przepadek tej korzyści lub tego mienia w całości.

§ 12. Domniemania, o których mowa w § 2, 5 i 8, stosuje się także przy dokonaniu zabezpieczenia przewidzianego w art. 131 i 131a oraz przy egzekucji przepadku korzyści majątkowej i przepadku mienia.

§ 13. Sprawca lub inna osoba zainteresowana, o których mowa w § 2 i 3, oraz osoba lub jednostka organizacyjna, o których mowa w § 5 i 8, może wystąpić przeciwko Skarbowi Państwa z powództwem o obalenie domniemań określonych w tych przepisach lub z powództwem o ustalenie legalności pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia.

§ 14. Objęte przepadkiem mienie przechodzi na własność Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się wyroku. W przypadku wniesienia powództwa, o którym mowa w § 13, przed uprawomocnieniem się wyroku orzekającego przepadek, przejście na własność Skarbu Państwa mienia objętego przepadkiem nie może nastąpić do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia tego powództwa.”;

2) w art. 131 po § 3 dodaje się § 3a w brzmieniu:

„§ 3a. Zabezpieczenie roszczenia o zwrot podlegającej przypadkowi korzyści majątkowej lub jej równowartości może z urzędu nastąpić na mieniu osoby lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 33 § 6.”;

3) po art. 131 dodaje się art. 131a w brzmieniu:

„Art. 131a. Niezależnie od zabezpieczenia przewidzianego w art. 131, w przypadku popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 33 § 3, z urzędu następuje zabezpieczenie na mieniu, które może podlegać przypadkowi.”;

4) art. 132 otrzymuje brzmienie:

„Art. 132. Zabezpieczenie, o którym mowa w art. 131, upada, gdy nie zostaną prawomocnie orzeczone: przepadek przedmiotów lub ściągnięcie ich równowartości pieniężnej, środek karny przypadku korzyści majątkowej lub ściągnięcia jej równowartości pieniężnej. Zabezpieczenie należności publicznoprawnej upada, jeżeli w ciągu 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie nie zostanie wszczęta egzekucja dla ściągnięcia tych należności. Zabezpieczenie, o którym mowa w art. 131a, upada, gdy powództwo o zwrot korzyści majątkowej lub jej równowartości nie zostanie wytoczone przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia.”;

- 5) dotychczasowy art. 132a otrzymuje oznaczenie „art. 132b”;
- 6) po art. 132 dodaje się art. 132a w brzmieniu:

„Art. 132a. Zabezpieczenie, o którym mowa w art. 131a, nie upada w przypadku umorzenia postępowania z powodu niewykrycia sprawcy, jego śmierci, niepoczytalności w chwili czynu albo przedawnienia karalności, a także w przypadku zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć oskarżonego, chyba że osoba zainteresowana wykaże legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia; po upływie 3 lat od prawomocnego umorzenia lub zawieszenia postępowania zabezpieczone mienie przechodzi na własność Skarbu Państwa. O przejściu własności orzeka sąd na wniosek prokuratora. Przepisy o likwidacji niepodjętych depozytów stosuje się odpowiednio.”.

Art. 3. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.²⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 291 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Zabezpieczenie roszczenia o zwrot podlegającej przypadkowi korzyści majątkowej lub jej równowartości może z urzędu nastąpić na mieniu osoby lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 45 § 6 Kodeksu karnego.”;

2) po art. 291 dodaje się art. 291a w brzmieniu:

„Art. 291a. Niezależnie od zabezpieczenia przewidzianego w art. 291, w przypadku popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 45 § 3 Kodeksu karnego, z urzędu następuje zabezpieczenie na mieniu, które może podlegać przepadkowi.”;

3) w art. 294:

a) § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Zabezpieczenie upada, gdy nie zostaną prawomocnie orzeczone: grzywna, przepadek, nawiazka, świadczenie pieniężne lub nie zostanie nałożony obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę ani nie zostaną zasądzone roszczenia o naprawienie szkody, a powództwo o te roszczenia albo powództwo o zwrot podlegającej przepadkowi korzyści majątkowej lub jej równowartości, o której mowa w art. 45 § 6 Kodeksu karnego, nie zostanie wytoczone przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia.”;

b) dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Zabezpieczenie, o którym mowa w art. 291a, nie upada w przypadku umorzenia postępowania z powodu niewykrycia sprawcy, jego śmierci, niepoczytalności w chwili czynu albo przedawnienia karalności, a także w przypadku zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć oskarżonego, chyba że osoba

zainteresowana wykaże legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia; po upływie 3 lat od prawomocnego umorzenia lub zawieszenia postępowania zabezpieczone mienie przechodzi na własność Skarbu Państwa. O przejściu własności orzeka sąd na wniosek prokuratora. Przepisy o likwidacji niepodjętych depozytów stosuje się odpowiednio.”.

Art. 4. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.³⁾) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 29a § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Osoba fizyczna, w stosunku do której działa domniemanie ustanowione w art. 45 § 5 Kodeksu karnego lub w art. 33 § 5 Kodeksu karnego skarbowego, może wnosić o wyłączenie z jego zakresu przedmiotów majątkowych, których łączna wartość według oszacowania organu egzekucyjnego nie przekracza przeciętnego sześciomiesięcznego dochodu tej osoby; wniosek o wyłączenie zgłasza się do tego organu.”;

2) art. 29b § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Pozew przeciwko Skarbowi Państwa zgodnie z art. 45 § 13 Kodeksu karnego lub z art. 33 § 13 Kodeksu karnego skarbowego jest tymczasowo wolny od opłat sądowych, a w razie oddalenia powództwa powód jest obowiązany uiścić opłaty na zasadach ogólnych.”.

Art. 5. W ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24, z późn. zm.⁴⁾) art. 37a otrzymuje brzmienie:

„Art. 37a. W razie skazania za przestępstwo popełnione przez opublikowanie materiału prasowego, sąd może orzec przepadek materiału prasowego i nośnika informacji służącego do wytworzenia tego materiału, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy.”.

Art. 6. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1997 r. Nr 128, poz. 840, z 1999 r. Nr 64, poz. 729 i Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 48, poz. 548, Nr 93, poz. 1027 i Nr 116, poz. 1216, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071, z 2003 r. Nr 111, poz. 1061, Nr 121, poz. 1142, Nr 179, poz. 1750, Nr 199, poz. 1935 i Nr 228, poz. 2255, z 2004 r. Nr 25, poz. 219, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889 i Nr 243, poz. 2426, z 2005 r. Nr 86, poz. 732, Nr 90, poz. 757, Nr 132, poz. 1109, Nr 163, poz. 1363, Nr 178, poz. 1479 i Nr 180, poz. 1493, z 2006 r. Nr 190, poz. 1409, Nr 218, poz. 1592 i Nr 226, poz. 1648 oraz z 2007 r. Nr 89, poz. 589.

²⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 50, poz. 580, Nr 62, poz. 717, Nr 73, poz. 852 i Nr 93, poz. 1027, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071 i Nr 106, poz. 1149, z 2002 r. Nr 74, poz. 676, z 2003 r. Nr 17, poz. 155, Nr 111, poz. 1061, Nr 130, poz. 1188, z 2004 r. Nr 51, poz. 514, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889, Nr 240, poz. 2405 i Nr 264, poz. 2641, z 2005 r. Nr 10, poz. 70, Nr 48, poz. 461, Nr 77, poz. 680, Nr 96, poz. 821, Nr 141, poz. 1181, Nr 143, poz. 1203, Nr 163, poz. 1363, Nr 169, poz. 1416 i Nr 178, poz. 1479, z 2006 r. Nr 15, poz. 118, Nr 66, poz. 467, Nr 95, poz. 659, Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 141, poz. 1009 i 1013, Nr 167, poz. 1192 i Nr 226, poz. 1647 i 1648 oraz z 2007 r. Nr 20, poz. 116, Nr 64, poz. 432, Nr 80, poz. 539, Nr 89, poz. 589, Nr 99, poz. 664 i Nr 112, poz. 766.

³⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1997 r. Nr 160, poz. 1083, z 1999 r. Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 60, poz. 701 i Nr 120, poz. 1268, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071 i Nr 111, poz. 1194, z 2002 r. Nr 74, poz. 676 i Nr 200, poz. 1679, z 2003 r. Nr 111, poz. 1061, Nr 142, poz. 1380 i Nr 179, poz. 1750, z 2004 r. Nr 93, poz. 889, Nr 210, poz. 2135, Nr 240, poz. 2405, Nr 243, poz. 2426 i Nr 273, poz. 2703, z 2005 r. Nr 163, poz. 1363 i Nr 178, poz. 1479 oraz z 2006 r. Nr 104, poz. 708 i Nr 226, poz. 1648.

⁴⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 34, poz. 187, z 1990 r. Nr 29, poz. 173, z 1991 r. Nr 100, poz. 442, z 1996 r. Nr 114, poz. 542, z 1997 r. Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 770, z 1999 r. Nr 90, poz. 999, z 2001 r. Nr 112, poz. 1198, z 2002 r. Nr 153, poz. 1271, z 2004 r. Nr 111, poz. 1181, z 2005 r. Nr 39, poz. 377 oraz z 2007 r. Nr 89, poz. 590.

UZASADNIENIE

1. Koncepcja rozszerzonego przepadku mienia

Podstawową trudnością, na którą napotyka wymiar sprawiedliwości przy orzekaniu przepadku korzyści majątkowej, jest dowiedzenie, że wskazany składnik majątkowy pochodzi z określonego przestępstwa, za które oskarżony ponosi odpowiedzialność karną. Problem ten ujawnia się w sposób szczególnie dotkliwy w przypadku członków zorganizowanych grup przestępczych. W praktyce procesowej niejednokrotnie zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że oprócz czynów przypisanych skazanym w konkretnym wyroku skazującym, dopuścili się oni wielu innych przestępstw, które pozostały nieujawnione lub których sprawstwa im nie dowiedziono. Narzucone ograniczenia prawne co do zakresu orzekałego przepadku stają się wówczas istotnym mankamentem utrudniającym możliwość likwidacji podstaw finansowych funkcjonowania zorganizowanych struktur przestępczych.

Podobne trudności mogą dotyczyć dostępnych narzędzi zwalczania terroryzmu. Wzrost zagrożenia ze strony tego typu przestępczości w połączeniu z dotkliwością jej następstw każą podjąć nowe środki pozwalające skutecznie pozbawić ich sprawców zaplecza finansowego.

Konieczność intensyfikacji działań służących zwalczaniu tak przestępczości zorganizowanej, jak i terroryzmu spowodowała zainteresowanie instytucją przepadku korzyści pochodzących z przestępstwa jako środkiem o charakterze nie tylko represyjnym, ale również prewencyjnym. Pozbawienie sprawców tych przestępstw środków finansowych, stanowiących bazę ekonomiczną dla ich dalszej aktywności kryminalnej, stanowić może znacznie bardziej efektywne narzędzie ich zwalczania niż nawet długoletnia kara pozbawienia wolności. Stąd nieodzowna okazała się zmiana tradycyjnego podejścia do niektórych instytucji prawa karnego. Wyrazem

nowego podejścia jest wypracowanie konstrukcji tzw. „konfiskaty rozszerzonej” czy też „rozszerzonego przepadku mienia”.

Podstawą powyższej instytucji jest zastosowanie zespołu domniemań prawnych, których skutkiem jest przerzucenie ciężaru dowodu. Przesłanką zastosowania domniemań jest np. udowodnienie sprawcy popełnienia czynów zabronionych w ramach zorganizowanej grupy przestępczej. Wnioskiem domniemania jest najczęściej przestępne pochodzenie całego lub części mienia znajdującego się we władaniu sprawcy. Dodatkowo konstrukcja ta często jest uzupełniona o rozwiązania pozwalające orzec przepadek mienia w stosunku do osób trzecich, którym sprawca zbył mienie.

Mimo zwyczajowo używanej, zwłaszcza w literaturze anglosaskiej, nazwy „konfiskata rozszerzona”, instytucja ta ma niewiele wspólnego z karą dodatkową konfiskaty mienia, przewidzianą w polskim Kodeksie karnym z 1969 r. Karze tej podlegało bowiem mienie ze wszelkich, legalnych lub nielegalnych, źródeł. Rozszerzonemu przepadkowi mienia podlega zaś mienie, co do którego domniemywa się jego pochodzenie z przestępstwa. Skutkiem zastosowania konstrukcji domniemania prawnego jest możliwość jego obalenia. Konfiskata w rozumieniu poprzedniej ustawy karnej miała natomiast charakter bezwzględny. Zakres podmiotowy stosowania rozszerzonego przepadku mienia jest znacznie węższy niż zakres podmiotowy stosowania przepisów o konfiskacie z 1969 r. W zasadzie ogranicza się on do przestępstw o charakterze terrorystycznym oraz poważniejszych przestępstw popełnionych w zorganizowanych grupach. Mimo pozornych podobieństw, zwłaszcza w sferze nazewnictwa, mamy zatem do czynienia z dwiema zupełnie różnymi instytucjami.

W ocenie projektodawcy realizacja koncepcji rozszerzonego przepadku mienia nie narusza zasady proporcjonalności, wyrażonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Ocena regulacji z punktu widzenia tej zasady – jak zostało to już ukształtowane w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego – polega na udzieleniu odpowiedzi na trzy zasadnicze pytania dotyczące analizowanych norm: czy są one w stanie doprowadzić do zamierzonego

przez ustawodawcę skutku (test przydatności normy), czy są one niezbędne do ochrony interesu publicznego, z którym została powiązana reakcja ustawodawcy (test niezbędności) oraz czy jej efekty pozostają w proporcji do nałożonych obowiązków, skutków czy sankcji (test proporcjonalności sensu stricto).

Wszystkie powyższe testy badawcze prowadzą do pozytywnej odpowiedzi.

Celem proponowanych rozwiązań jest przede wszystkim pozbawienie sprawców określonej kategorii przestępstw środków finansowych, stanowiących bazę ekonomiczną dla ich działalności kryminalnej. Działanie takie zmierza do potwierdzenia wobec sprawcy tezy o „nieopłacalności” przestępstwa. Tym samym proponowana regulacja stanowi wzmocnienie prewencji ogólnej i indywidualnej w przypadku wskazanej kategorii sprawców.

Dotychczasowe środki karne służące temu celowi okazały się nieskuteczne. Proponowane rozwiązania z pewnością prowadzą do osiągnięcia założonego celu, a więc pozytywnie weryfikują się w teście przydatności.

Niewątpliwie też w interesie społecznym leży, aby odpowiedzialność sprawców określonego rodzaju groźnych przestępstw nie ograniczała się do odbycia kary, ale aby nie mogli oni również korzystać z majątku zdobytego w drodze przestępczej, a tym samym, aby pozbawieni byli podstaw finansowych do kontynuowania działalności przestępczej. Tak sformułowany interes społeczny wymaga zdecydowanej reakcji ustawodawczej, co także pozytywnie weryfikuje proponowane rozwiązania według testu niezbędności. Nie ma wątpliwości, że ściśle wykazanie w procesie karnym związków między popełnionymi przestępstwami a stanem majątkowym sprawcy i jego najbliższych oraz kontrahentów w obrocie mieniem pochodzącym z przestępstwa nie jest w pełni możliwe. Stąd adekwatnym dla tego, wskazanego celu, jest posłużenie się proponowanym instrumentarium dowodowym, które wszak nie pozbawia ani sprawcy przestępstwa ani osób, co do których zachodzi domniemanie, że uczestniczą w korzystaniu z owoców przestępstw, wystarczających

środków obrony, polegających na wykazaniu legalności nabytego mienia, powodując wyłączenie ze skutków orzeczanego środka karnego tych składników majątkowych, które zostały nabyte w legalny sposób, niemający związku z przypisaną sprawcy działalnością przestępczą. Takie ułożenie domniemań i przeciwstawnych im środków obrony nie tworzy dla osób nimi dotkniętych nadmiernych trudności dowodowych, a zatem nie godzą w zasadę proporcjonalności sensu stricto. Tak więc testy zgodności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP prowadzą do wniosku, że proponowane w projekcie rozwiązania nie naruszają zasady proporcjonalności we wszystkich jej aspektach.

2. Międzynarodowe standardy zwalczania przestępczości zorganizowanej i przestępstw terrorystycznych – rozwiązania przyjęte w poszczególnych państwach

Rozszerzony przepadek mienia nie jest instytucją nową w systemach prawnych państw demokratycznych. Wprost przeciwnie, założenia projektowanej ustawy zostały zaczerpnięte z ugruntowanych wzorców stosowanych w szeregu państw członkowskich Unii Europejskiej. Przeprowadzona analiza prawnoporównawcza pozwoliła zidentyfikować instytucję rozszerzonego przepadku, w co najmniej 13 państwach – Wielkiej Brytanii, Irlandii, Włoszech, Finlandii, Portugalii, Holandii, Francji, Niemczech, Belgii, Luksemburgu, na Węgrzech, jak również m.in. w Stanach Zjednoczonych i Szwajcarii. Prace nad nowelizacją prawa karnego zmierzające do wprowadzenia instytucji rozszerzonego przepadku są prowadzone również w innych państwach, m.in. Hiszpanii. Na tym tle należy stwierdzić, że Polska dąży dopiero do ustanowienia coraz bardziej powszechnych standardów zwalczania najpoważniejszej przestępczości w tej sferze.

Choć przyjmowane w poszczególnych państwach rozwiązania mają, w zależności od miejscowych tradycji prawnych, niejednolity charakter, wszystkie opierają się na rozszerzeniu klasycznego modelu przepadku. Polega to w szczególności na zastosowaniu wymienionego powyżej domniemania prawnego nielegalnego pochodzenia mienia. Konstrukcje

domniemań przyjętych w analizowanych systemach prawnych są, zazwyczaj, bardziej rozbudowane niż te przewidziane w art. 45 polskiego Kodeksu karnego w brzmieniu ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 111 poz. 1061). Dotyczy to zarówno podstawy domniemania, jak i jego części wnioskowej. Analiza ta prowadzi do wniosku, że jest konieczna reforma dotychczasowych polskich rozwiązań.

Najbardziej rozbudowany system przepisów umożliwiających stosowanie przepadku mienia istnieje w prawodawstwach Wielkiej Brytanii (ustawa z 2002 r. The Proceeds of Crime Act) oraz Irlandii (ustawa z 1994 r. The Criminal Justice Act oraz ustawa z 1996 r. The Proceeds of Crime Act). Mechanizmy umożliwiające pozbawianie korzyści pochodzących z przestępstwa mogą być tam stosowane w procesie karnym (w tym tzw. „konfiskata dotycząca sprawstwa” oraz tzw. „konfiskata dotycząca stylu życia”), w procesie cywilnym (jako środek subsydiarny do przepadku karnego, np. w razie uniewinnienia oskarżonego, czy umorzenia postępowania, a także w sytuacjach, gdzie sprawcy nie postawiono nawet zarzutu – tzw. konfiskata in rem) oraz jako konfiskata podatkowa (wykonywana przez tzw. Biuro ds. Odzyskiwania Mienia) i tzw. „gotówkowa” (wykonywana przez Policję i Służby Celne, które posiadają samodzielne uprawnienia do zajmowania oraz występowania do sądu o przepadek gotówki). Znamienny jest typ „konfiskaty dotyczącej stylu życia”, której stosowanie nie wymaga wykazania związku między mieniem podlegającym przepadkowi a przypisanym sprawcy przestępstwem. Sąd, w przypadku stwierdzenia, że oskarżony prowadzi przestępczy tryb życia, czyni 4 założenia:

- a) całe mienie sprawcy uzyskane w ciągu 6 ostatnich lat pochodzi z działalności przestępczej oraz wszelki majątek przekazany oskarżonemu w dowolnym czasie następującym po dniu mającym znaczenie dla sprawy został przez niego uzyskany w wyniku ogólnej działalności przestępczej,
- b) wszelki majątek będący w posiadaniu oskarżonego w dowolnym czasie następującym po dacie jego skazania został przez niego uzyskany

w wyniku ogólnej działalności przestępczej oraz w możliwie najwcześniejszym czasie, w jakim wydawał się on być w jego posiadaniu,

- c) wszelkie wydatki poniesione przez oskarżonego w dowolnym czasie następującym po dniu mającym znaczenie dla sprawy zostały pokryte z majątku uzyskanego w wyniku ogólnej działalności przestępczej,
- d) na potrzeby oszacowania wszelkiego majątku uzyskanego (lub co do którego zakłada się, że został uzyskany) przez oskarżonego, uzyskany majątek jest wolny od praw innych osób.

W tej sytuacji ciężar udowodnienia faktu przeciwnego przechodzi na oskarżonego. Warunkiem stosowania tego rodzaju konfiskaty jest popełnianie przez oskarżonego przestępstwa przez okres 6 miesięcy, skazanie w jednym postępowaniu za 4 przestępstwa, z których uzyskał on korzyść majątkową, lub też uprzednie, dwukrotne skazanie go w okresie ostatnich 6 lat. Konfiskata ta jest stosowana względem mienia, którego wartość przekracza 5 tysięcy funtów.

Charakterystycznym elementem systemu anglosaskiego jest brak konieczności bezspornego udowodnienia przestępnego pochodzenia mienia, a jedynie uprawdopodobnienie tego faktu według standardów przewidzianych dla tamtejszej procedury (on the balance of probabilities). Ułatwia to znacznie pozbawienie sprawców korzyści pochodzących z przestępstwa. Podkreślić należy, że w common law różnicuje się wyraźnie kwestię przypisania sprawcy winy (którą należy udowodnić w sposób niebudzący wątpliwości) oraz kwestię dotyczącą pozbawienia go korzyści z przestępstwa (gdzie wystarczy uprawdopodobnienie przestępnego pochodzenia mienia). Swoistym zabezpieczeniem przed możliwymi nadużyciami jest tu uprawnienie sądu do niewydawania nakazu konfiskaty w sytuacji, gdyby było to niesprawiedliwe (risk of injustice).

Przepisom dającym podstawę materialną towarzyszy skuteczny system zabezpieczeń oraz rozbudowany aparat instytucjonalny identyfikujący mienie (Biuro ds. Odzyskiwania Mienia).

Podkreślić trzeba, że część rozwiązań stosowanych w systemie anglosaskim ma specyficzny charakter i nie nadaje się do przeniesienia do innego systemu prawnego. Dotyczy to w szczególności tzw. konfiskaty cywilnej. Common law nie zawiera podziału na normy cywilne i karne, w kontynentalnym rozumieniu tych pojęć. Określając brytyjski mechanizm pod kątem polskiej siatki terminologicznej, należy stwierdzić, że jest to środek publicznoprawny, który jest jedynie orzekany w procedurze innej niż karna.

Również w kontynentalnych systemach prawnych przewiduje się wielorakie elementy „rozszerzenia” klasycznego modelu przypadku. Jest on w tym przypadku orzekany w postępowaniu karnym i, co do zasady, uzależnia się go od skazania za poważny typ rodzajowy przestępstwa lub przestępstwo popełnione w przestępczej grupie zorganizowanej. Od tej zasady przewidziane są jednak wyjątki, w sytuacji gdy wystąpiły określone przesłanki negatywne do prowadzenia postępowania, np. gdy sprawca zmarł lub gdy nie można go ująć. Do głównych elementów „konfiskaty rozszerzonej” ujętych w kontynentalnych systemach należą:

- domniemanie nielegalnego pochodzenia mienia w odniesieniu do sprawców wskazanych przestępstw, a tym samym przeniesienie ciężaru dowodu z organów procesowych na oskarżonego,
- wprowadzenie domniemań kwalifikowanych polegających na ograniczeniu możliwości przeprowadzenia przeciwdowodu lub zawężających okoliczności, których udowodnienie wyłącza stosowanie domniemania,
- podmiotowe rozszerzenie przypadku wobec osób bliskich sprawcy.

Tytułem przykładu odwołać się można do wybranych przepisów obowiązujących w niektórych państwach członkowskich Unii Europejskiej.

W ustawodawstwie węgierskim umożliwia się orzeczenie przypadku o charakterze rozszerzonym wobec sprawcy działającego w ramach

organizacji przestępczej. Przepadkowi podlega wówczas w całości mienie uzyskane przez sprawcę w czasie, kiedy działał w takiej organizacji, chyba że udowodni on jego legalne pochodzenie. Węgierski Kodeks karny rozciąga instytucję przepadku także na mienie stanowiące korzyść z przestępstwa osiągniętą przez osobę trzecią lub podmiot zbiorowy. Z kolei w przypadku śmierci oskarżonego lub przekształcenia podmiotu zbiorowego przepadek zasadza się wobec następcy prawnego, któremu przysługuje prawo do mienia, podlegającego przepadkowi (art. 77B(3) Kodeksu karnego Węgier).

Rozciągnięcie przepadku na mienie znajdujące się w dyspozycji osób trzecich przewiduje również ustawodawstwo fińskie. Dotyczy to osób bliskich sprawcy, jak również przedsiębiorcy lub osoby prawnej, którym przekazano mienie w celu udaremnienia jego przepadku (rozdział 10, sekcja 3(1) Kodeksu karnego Finlandii).

Ustawodawstwo Portugalii przewiduje z kolei odrębny reżim prawny dla poważniejszych przestępstw, takich jak: handel narkotykami, terroryzm, handel bronią, korupcja, przemyt, podrabianie pieniędzy itd. Wprowadza się domniemanie, że korzyścią z tych przestępstw jest wartość całego mienia sprawcy pomniejszona o wartość jego legalnych dochodów. Domniemanie to dotyczy mienia znajdującego się w posiadaniu oskarżonego, będącego pod jego kontrolą lub służącego do osiągania przez niego korzyści, mienia przekazanego osobom trzecim nieodpłatnie lub po zaniżonych cenach oraz otrzymanego przez oskarżonego w ciągu pięciu lat poprzedzających postawienie go w stan oskarżenia, nawet jeżeli nie można stwierdzić, czy mienie to miało związek z przestępstwem (ustawa nr 5/2002 z dnia 11 stycznia 2002 r. ustanawiająca środki w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej oraz przestępstw gospodarczych i finansowych).

W Szwajcarii rozszerzenie przepadku dotyczy majątku organizacji przestępczej. Zgodnie z przepisami szwajcarskiego Kodeksu karnego (art. 72), sąd orzeka konfiskatę całego majątku, nad którym organizacja przestępcza sprawuje kontrolę. Domniemywa się, że majątek należący

do osoby, która była członkiem lub wspierała organizację przestępczą, podlegał kontroli tej organizacji, chyba że zostanie przeprowadzony dowód przeciwny.

W Niemczech, zgodnie z § 73d-74b Kodeksu karnego, konfiskata rozszerzona może być stosowana wówczas, kiedy pozwala na to przepis szczególny. Dla jej orzeczenia wystarczy, że zachodzą podstawy do przyjęcia, że przedmioty zostały nabyte w celu popełnienia czynów zabronionych lub z czynów takich pochodzą.

Jeżeli przepadek takich przedmiotów jest niemożliwy, sąd może orzec przepadek ich równowartości pieniężnej.

Przepadek jest rozszerzony również podmiotowo wobec osób, które przynajmniej lekkomyślnie przyczyniły się do tego, że rzecz lub prawo były środkiem lub przedmiotem czynu lub służyły jego przygotowaniu, albo w sposób naganny nabyły przedmioty, mając wiedzę o okolicznościach, które stanowiłyby podstawę konfiskaty.

Przy orzekaniu przepadku rozszerzonego podmiotowo, sąd może skorzystać z uprawnień dyskrecyjnych wynikających z określonej w przepisach zasady proporcjonalności. Zgodnie z tą zasadą, konfiskata nie może być orzeczona wtedy, kiedy byłaby nieproporcjonalna do ciężaru gatunkowego przestępstwa.

W Belgii poszerzenie tradycyjnego ujęcia instytucji przepadku wprowadziła ustawa z dnia 19 grudnia 2002 r. nowelizująca Kodeks karny (nowy przepis art. 43 quater § 2). Ta nowelizacja wprowadza dwa istotne elementy:

- 1) zmienia rozkład ciężaru dowodu,
- 2) dopuszcza orzeczenie konfiskaty w odrębnym postępowaniu.

Nowy mechanizm, polegający na obowiązku udowodnienia zgodności z prawem źródeł wchodzącego w grę majątku (funkcjonujący już w Belgii w prawie podatkowym i w zakresie prania brudnych pieniędzy) stosuje się wobec skazanych za jedno z wskazanych w ustawie przestępstw,

w sytuacji kiedy prokuratura jest w stanie wykazać, że skazany w okresie ostatnich pięciu lat dysponował majątkiem, który prima facie nie mógł pochodzić z legalnych źródeł, a który mógłby być powiązany z działalnością przestępczą leżącą u podstaw wyroku skazującego. W takim przypadku do skazanego należy uprawdopodobnienie, że różnica między wartością jego rzeczywistego majątku a majątku uzyskanego zgodnie z prawem nie pochodzi z działalności przestępczej.

Przywołać można również przykład rozwiązań obowiązujących we Włoszech, w szczególności ustawy nr 57 z 1962 r., która stanowi sprawdzone narzędzie służące walce z mafią. Przepisy tego aktu przewidują m.in. orzeczenie przepadku mienia, którego wartość jest nieproporcjonalna wobec deklarowanego dochodu sprawcy. Nowsze przepisy włoskie dotyczące poważniejszych przestępstw przewidują także podobne rozwiązanie, z tym że orzeczenie przepadku w takich przypadkach ma charakter obligatoryjny (art. 416-bis Kodeksu karnego Włoch, ustawa z 7 sierpnia 1992 r. nr 356, w związku z ustawą z 8 czerwca 1992 r., nr 306, art. 12-sexies).

3. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Ze względu na szczególny charakter rozszerzonego przepadku mienia, w toku rozwoju tej instytucji w poszczególnych państwach było nieuniknione zmierzenie się z wątpliwościami, jakie mogły powstawać na tle jej zgodności z gwarancjami praw jednostki w postępowaniu karnym, w szczególności z zasadą domniemania niewinności. Problem ten był przedmiotem orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz). Trybunał konsekwentnie stwierdzał brak naruszenia tak art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (prawo do rzetelnego procesu), jak i art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji (ochrona własności). Za reprezentatywne w tym zakresie można uznać dictum ETPCz w sprawie 41087/98, Philips przeciwko Wielkiej Brytanii:

„40. Trybunał uznaje, że niezależnie od tego, że domniemanie niewinności oskarżonego jest wyraźnie wymienione w Art. 6 § 2, gwarancja ta, jak również spoczywający na organach procesowych wymóg udo-

wodnienia zarzutu, stanowi część ogólnego pojęcia prawa do rzetelnego procesu zgodnie z art. 6 § 1 Konwencji. Nie jest ono jednakże absolutne, jako że domniemania dotyczące faktów lub prawa działają w każdym systemie prawa karnego i nie są zakazane przez Konwencję tak długo jak państwa pozostają w ramach pewnych ograniczeń, przy uwzględnieniu wagi spraw, które wchodzą w grę, oraz zachowania prawa do obrony.

- (...) 43. Ocena została przeprowadzona przez sąd kierujący się określoną procedurą, w skład której wchodzi publiczne przesłuchanie, ujawnienie z góry dowodów, jakimi dysponowały organy ścigania oraz zagwarantowanie skarżącemu dostarczenia dodatkowych dokumentów i zeznań ustnych. (...) Zasadnicza gwarancja polegająca na tym, że domniemanie przyjęte na podstawie Ustawy z 1994 r. o handlu narkotykami (przewidującej możliwość orzeczenia konfiskaty rozszerzonej przy odwróceniu ciężaru dowodu) mogło być obalone, jeśli wnioskodawca wykazał, na zasadzie prawdopodobieństwa (on the balance of probabilities), że nabył mienie inaczej niż poprzez handel narkotykami.”.

Trybunał stwierdzał konsekwentnie również w innych sprawach (sprawa 17440/90 Welch przeciwko Wielkiej Brytanii; sprawa 12954/87 Raimondo przeciwko Włochom), że przeniesienie ciężaru dowodu nie stanowi samo w sobie naruszenia Konwencji tak długo, jak zapewnione są gwarancje rzetelnego procesu, a w szczególności, jeżeli oskarżony ma sposobność wykazania w toku procesu legalności pochodzenia mienia. Stosowanie tego rodzaju środków karnych może być zaś proporcjonalnym narzędziem służącym szczególnemu celowi, jakim jest zwalczanie najpoważniejszej przestępczości.

W tym świetle trzeba podkreślić, że przeniesienie ciężaru dowodu dotyczy wyłącznie kwestii przepadku mienia i w żaden sposób nie dotyczy innych elementów postępowania karnego, w szczególności ustalenia i udowodnienia winy oskarżonego. Nie dochodzi zatem do ograniczenia gwarancji procesowych i fundamentalnych praw osoby, przeciwko której toczy się

postępowanie karne. Co więcej, rozszerzony przepadek mienia nie dotyczy wszystkich sprawców i wszystkich czynów zabronionych. Jest on traktowany jako wyjątek od reguły, odnoszący się wyłącznie do najpoważniejszych przestępstw. Ponadto przepadek taki jest ograniczony tylko do tych rzeczy i praw majątkowych, których legalnego pochodzenia sprawca nie dowiedzie w trakcie postępowania karnego. Reglamentacja rozszerzonego przepadku mienia ma zatem charakter zarówno podmiotowy, jak i przedmiotowy, co w dostatecznym stopniu gwarantuje prawa osób, których przepadek ten może dotyczyć.

Warto też zwrócić uwagę na fakt, że instytucja przeniesienia ciężaru dowodowego funkcjonuje również obecnie w polskim prawie karnym, a mianowicie w art. 45 § 2 K.k. Przepis ten nie był nigdy przedmiotem skargi konstytucyjnej ani skargi do Trybunału Praw Człowieka.

ETPCz nigdy dotychczas nie rozstrzygał o odpowiedzialności majątkowej z tytułu przepadku mienia osób niebędących sprawcami przestępstw, a jedynie nabywcami mienia podlegającego przepadkowi. Jak natomiast zaznaczono w poprzedniej części uzasadnienia, istnieje szereg europejskich systemów prawnych przewidujących taką odpowiedzialność (np. Finlandia, Portugalia, Węgry). Zgodność tych przepisów z art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności nigdy nie była kwestionowana w drodze skargi do ETPCz. Co więcej, w sprawie *Dogmoch przeciwko Niemcom* (26315/03 z 18.09.2006), pośrednio dotyczącej omawianej materii, Trybunał stwierdził dopuszczalność – pod określonymi warunkami – zabezpieczenia prowadzącego do przepadku mienia stanowiącego własność osoby trzeciej w postępowaniu karnym niedotyczącym tej osoby.

Na marginesie należy podkreślić, że odpowiedzialność osób trzecich z tytułu przepadku ustanawia obowiązujący obecnie przepis art. 45 § 3 K.k. oraz art. 33 § 3 K.k.s.

Tym samym należy zauważyć, iż orzecznictwo ETPCz nie daje żadnych podstaw do stwierdzenia niezgodności orzekania przepadku mienia

należącego do osób, przeciwko którym nie toczy się postępowanie karne, ani z art. 6 powołanej Konwencji, a tym samym pośrednio z art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej. Zważywszy na przewidziane przez projekt, w art. 45 § 9 K.k. i w art. 33 § 9 K.k.s., czasowe ograniczenie odpowiedzialności osób trzecich, a ponadto na pozostałe uwzględnione w nim gwarancje procesowe, należy stwierdzić, że proponowane zmiany są zgodne z powołanym art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

4. Rozszerzony przepadek mienia w umowach międzynarodowych

Przyjmowane w poszczególnych państwach rozwiązania prawne w zakresie przepadku rozszerzonego doprowadziły do tego, że konstrukcja ta stała się przedmiotem zainteresowania organizacji międzynarodowych. W efekcie rozszerzone formy instytucji przepadku zostały zawarte w kilku najnowszych konwencjach, przewidujących możliwość przeniesienia na sprawcę ciężaru dowodu w zakresie legalnego pochodzenia domniemanych dochodów z przestępstwa lub innego mienia podlegającego przepadkowi na rzecz państwa. W konsekwencji, przy spełnieniu określonych przesłanek wstępnych, przepadek mienia nie jest ograniczony do przedmiotów majątkowych i praw stanowiących korzyść majątkową z przestępstwa, którego dokonanie zostało sprawcy przypisane. Zastosowanie omawianej reguły oznacza, że przepadkowi podlegać może mienie, którego przestępcze pochodzenie nie zostało dowiedzione; wystarczającą przesłanką jest niewykazanie przez sprawcę czynu lub inną osobę zainteresowaną legalnego źródła pochodzenia mienia objętego przepadkiem.

Możliwość przeniesienia na sprawcę ciężaru dowodu legalności pochodzenia mienia przewidziana została w art. 12 ust. 7 Konwencji Narodów Zjednoczonych z 12 grudnia 2000 r. przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Przepis ten stanowi, że Państwa-Strony mogą rozważyć możliwość stosowania wymogu, aby sprawca wykazał legalne pochodzenie domniemanych dochodów z przestępstwa lub innego mienia podlegającego konfiskacie, w zakresie, w jakim taki wymóg jest zgodny z zasadami ich prawa wewnętrznego oraz z charakterem postępowań sądowych oraz innych postępowań. Podobne rozwiązanie

jest zawarte w art. 31 ust. 8 Konwencji Narodów Zjednoczonych z 31 października 2003 r. przeciwko korupcji. Przywołane przepisy mają charakter zaleceń skierowanych do Państw-Stron. Zalecenia te odnoszą się także do Polski, która jest stroną obydwu konwencji.

Bardziej stanowczy charakter ma natomiast przepis art. 3 ust. 4 Konwencji Rady Europy z 16 maja 2005 r. o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu. Przepis ten zobowiązuje strony Konwencji, w tym Polskę, do przyjęcia środków ustawodawczych i innych, koniecznych do wymagania, aby w przypadku poważnego przestępstwa lub przestępstw, zgodnie z przepisami prawa krajowego, sprawca wykazywał źródło pochodzenia zakwestionowanych dochodów lub innego mienia podlegającego konfiskacie w zakresie, w jakim wymóg ten jest zgodny z zasadami prawa krajowego.

Powołane wyżej konwencje nie przewidują tak daleko idących zobowiązań do ustanowienia „konfiskaty rozszerzonej”, jak ustanowione w niektórych państwach. Wynika to jednak z ich międzynarodowego charakteru i konieczności respektowania autonomii ustawodawcy krajowego do określania polityki karnej. Mimo to przepisy tych aktów wskazują, co najmniej pośrednio, na dopuszczalność, czy wręcz konieczność rozszerzenia klasycznej konstrukcji przepadku. Dotyczy to w szczególności przeniesienia ciężaru dowodowego, co do legalności pochodzenia mienia, które może być objęte konfiskatą.

5. Decyzja ramowa 2005/212/WSiSW w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa

Najdalej idące zobowiązania do zbliżenia przepisów w przedmiocie przepadku przyjęte zostały w ramach Unii Europejskiej (Decyzja ramowa Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa; Dz.Urz. UE L 68 z 15.03.2005, s. 49). W preambule tego aktu podkreśla się, że:

„Główny bodziec dla transgranicznej przestępczości zorganizowanej stanowi korzyść finansowa. Aby działać skutecznie, każda próba zapobieżenia takiej przestępczości i jej zwalczaniu musi koncentrować się na wykryciu, zamrożeniu, ujęciu i konfiskacie korzyści pochodzących z przestępstwa. Jest to jednak utrudnione m.in. na skutek różnic między ustawodawstwami Państw Członkowskich w tej dziedzinie.”.

Wskazany akt prawny nakłada w art. 3 na Polskę, jako państwo członkowskie UE, obowiązek zapewnienia konfiskaty nie tylko mienia pochodzącego z przestępstwa, przedmiotów lub narzędzi służących lub przeznaczonych do jego popełnienia oraz korzyści pochodzących z przestępstwa, ale również obowiązek wprowadzenia regulacji umożliwiających dokonywanie tzw. „konfiskaty rozszerzonej”, która jest czymś więcej niż przewidziany obecnie w prawie polskim (m.in. w art. 44 i 45 Kodeksu karnego) przepadek.

Art. 3 ust. 2 powołanej decyzji ramowej stanowi, że w razie skazania sprawcy za określone przestępstwo powinna istnieć możliwość orzeczenia konfiskaty także tego mienia lub korzyści, które nie pochodzą z przestępstwa, za które został on skazany, ale z innej „działalności przestępczej” sprawcy. Zgodnie z tym przepisem, „konfiskatę rozszerzoną” można zastosować przynajmniej wówczas, kiedy:

- „a) (...) sąd krajowy na podstawie określonych faktów jest w pełni przekonany, że dane mienie pochodzi z działalności przestępczej osoby skazanej w okresie poprzedzającym skazanie za przestępstwo (...), co sąd uznał za uzasadnione na podstawie okoliczności danej sprawy; lub
- b) (...) sąd krajowy na podstawie określonych faktów jest w pełni przekonany, że dane mienie pochodzi z podobnej działalności przestępczej osoby skazanej w okresie poprzedzającym skazanie za przestępstwo (...), co sąd uznał za uzasadnione na podstawie okoliczności danej sprawy; lub

- c) (...) ustalono, że wartość mienia jest nieproporcjonalna w stosunku do legalnych dochodów osoby skazanej, a sąd krajowy na podstawie określonych faktów jest w pełni przekonany, że dane mienie pochodzi z działalności przestępczej tej osoby.”.

Decyzja ramowa przewiduje również orzekanie przepadku mienia wobec osób innych niż oskarżeni w postępowaniach karnych. Wynika to wprost z treści art. 3.3. tej decyzji:

„Każde Państwo Członkowskie może również rozważyć przyjęcie niezbędnych środków w celu umożliwienia mu konfiskaty, zgodnie z warunkami określonymi w ust. 1 i 2, w całości lub w części, mienia nabytego przez osoby najbliższe danej osoby i mienia przekazanego osobie prawnej, nad którą dana osoba – działając indywidualnie lub w powiązaniu z jej najbliższymi osobami – sprawuje kontrolę. Ma to zastosowanie, również jeżeli dana osoba otrzymuje znaczącą część dochodu osoby prawnej.”.

Projektowana ustawa stanowi realizację zobowiązań Polski wynikających z omawianej decyzji ramowej 2005/212/WSiSW. Decyzja ta jest dla państw członkowskich Unii Europejskiej wiążąca, a do jej wdrożenia Polska, jak również pozostałe państwa są zobowiązane z samego tytułu członkostwa w Unii Europejskiej. Projekt ustawy realizuje zatem skierowane do państw członkowskich wytyczne prawodawcy unijnego, jednakże nie ogranicza się do nich. Decyzja ramowa określa przesłanki stosowania „konfiskaty rozszerzonej”, jednakże ramy, w których poruszać powinien się legislator krajowy, nie zostały określone w sposób bezwzględny. Prawodawca unijny zezwala na przyjęcie dalej idących rozwiązań, wskazując wyraźnie w art. 3.1. wskazanej decyzji ramowej, że każde państwo członkowskie jest zobowiązane do przyjęcia środków służących konfiskacie „co najmniej” w zakresie ustanowionym w art. 3.2. Co więcej, minimalny charakter opisanej regulacji wynika także z zastosowanego przez prawodawcę unijnego w art. 3.2. zwrotu „umożliwienie konfiskaty przynajmniej tam ...”. Każde państwo członkowskie jest zatem zobowiązane do przyjęcia

przepisów co najmniej tak restrykcyjnych jak przewidziane w decyzji ramowej.

W świetle powyższego trzeba stwierdzić, że projektowana ustawa stanowi z jednej strony wyraz realizacji zobowiązań międzynarodowych Polski, z drugiej natomiast – w swoich założeniach nawiązuje do sprawdzonych konstrukcji prawnych o ugruntowanej tradycji stosowanych w szeregu państw.

Projekt ustawy nie ogranicza się równocześnie do rozwiązań zaczerpniętych z otoczenia międzynarodowego. Część proponowanych rozwiązań została skonstruowana w związku ze specyficzną sytuacją, trudnościami i wyzwaniem wynikającymi z polskiej praktyki procesowej.

6. Szczegółowe rozwiązania projektu

Niniejszy projekt zawiera rozwiązania modyfikujące przepisy prawa karnego materialnego oraz procedury karnej. W zakresie prawa materialnego zmiany obejmują Kodeks karny oraz Kodeks karny skarbowy. Nowelizacja procedury dotyczy zarówno Kodeksu postępowania karnego, jak również części procesowej Kodeksu karnego skarbowego. Konsekwencją zmian jest nowelizacja Kodeksu karnego wykonawczego. Projekt zmienia również ustawę – Prawo prasowe.

W toku prac legislacyjnych przeglądowi poddano wszystkie uregulowania dotyczące problematyki przepadku w prawie polskim i uznano, że zawierają one szereg mankamentów, które można usunąć w toku prac nad wdrożeniem ww. decyzji ramowej. Jak pokazuje praktyka, przepisy Kodeksu karnego, Kodeksu karnego skarbowego oraz Kodeksu karnego wykonawczego traktujące o przepadku nie zapewniają w wystarczającym stopniu realizacji celu, dla którego zostały powołane do życia – skutecznego pozbawiania sprawców przestępstw mienia znajdującego się w ich posiadaniu bądź też mienia przekazanego przez sprawcę osobom trzecim. Jak wyżej zaznaczono, przepadek mienia znajdującego się w posiadaniu sprawców ma cel dwojaki: represyjny, przez wzmożenie dolegliwości

sankcji, oraz prewencyjny, przez pozbawienie sprawcy zasobów materialnych umożliwiających mu dalszą przestępczą działalność.

6. 1. Zmiana Kodeksu karnego

(Art. 45 § 1 K.k.)

Zmiana art. 45 § 1 K.k. ma na celu wyeliminowanie wątpliwości interpretacyjnych. Obecne brzmienie art. 45 § 1 K.k. wywoływało spory co do tego, czy zasadą przy orzekaniu przypadku jest przypadek uzyskanej korzyści, czy też można orzec przypadek równowartości takiej korzyści, chociażby orzeczenie przypadku było również możliwe. W doktrynie wskazywano na brak dyrektywy co do kolejności orzekania przypadku korzyści lub jej równowartości. Jednocześnie stwierdzano, że co do zasady orzekać się powinno przede wszystkim przypadek korzyści, a dopiero, gdy to nie będzie możliwe, przypadek równowartości korzyści majątkowej. Proponowana zmiana jednoznacznie przesądza, że w pierwszej kolejności orzeka się przypadek korzyści, a dopiero w dalszej – przypadek jej równowartości. Przepis ten w obecnym brzmieniu nie różnicuje sytuacji między niemożnością orzeczenia przypadku korzyści w całości lub części. Ponadto, mając na uwadze spójnik „albo” użyty w obowiązującej treści art. 45 § 1 K.k., są podnoszone wątpliwości, czy jest możliwe równoczesne orzeczenie przypadku korzyści w części, a w pozostałej części przypadku równowartości. Projektowane rozwiązanie wyeliminuje istniejące wątpliwości i przesądzi, że takie rozwiązanie jest dopuszczalne.

(Art. 45 § 2 K.k.)

Zmiana treści art. 45 § 2 K.k. jest konsekwencją zmian wprowadzonych do art. 45 § 3 K.k. i użytej w tym paragrafie terminologii. Jej celem jest przyjęcie takich samych przesłanek wzruszenia domniemania, jakie zostały przewidziane w kolejnym projektowanym paragrafie.

Jednocześnie należy zauważyć, że obowiązujące obecnie brzmienie tej klauzuli „chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba przedstawi dowód przeciwny” jest niepoprawne, gdyż obalenie domniemania nie może polegać wyłącznie na przedstawieniu dowodu, lecz musi polegać na wykazaniu istnienia pewnych okoliczności. Z tych względów przepis ten należało poprawić, a jednocześnie przyjąć analogiczne brzmienie klauzuli jak w projektowanym art. 45 § 3 K.k.

(Art. 45 § 3 K.k.)

Istotną zmianą jest wprowadzenie w nowym § 3 art. 45 K.k. nowego środka karnego przepadku mienia pochodzącego ze źródeł nielegalnych lub nabytego za nielegalnie zdobyte środki. Przepis ten przewiduje samodzielną podstawę orzeczenia przepadku. Realizując wskazania powołanej na wstępie decyzji ramowej, przewidziano ograniczenie stosowania przepisu § 3 art. 45 K.k. do przestępstw o charakterze terrorystycznym oraz poważniejszych przestępstw (zagrożonych karą pozbawienia wolności, której górna granica nie jest niższa niż 5 lat) popełnionych w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa.

Zakres przestępstw popełnionych w zorganizowanej grupie przestępczej nie został ograniczony do wskazanych w decyzji ramowej. Decyzja ramowa odnosi się generalnie do przestępstw zharmonizowanych na poziomie unijnym, to znaczy takich, które zostały objęte dotychczasowym prawodawstwem europejskim. Z punktu widzenia legislatora krajowego dokonywanie podziału na czyny zabronione objęte istniejącymi decyzjami ramowymi i czyny zabronione niezharmonizowane nie ma jednak żadnego uzasadnienia. Podział taki byłby sztuczny i wyłącznie formalny; za jego kryterium przyjmowano by bowiem wyłącznie okoliczność, czy prawodawca europejski wypowiedział się jak dotąd w kwestii określonych przestępstw, czy też nie. Co więcej, rozszerzony przepadek mienia powinien mieć zastosowanie do możliwie

szerokiego zakresu poważnych przestępstw. Z tego względu zrezygnowano z enumeratywnego wyliczenia w treści projektu przestępstw, których on dotyczy. W miejsce enumeracji zastosowano technikę wskazania kryteriów, które muszą być spełnione dla zastosowania rozszerzonego przepadku mienia. Technika ta, poza zaletą elastyczności i wszechstronności, posiada również tę cechę, że eliminuje ryzyko pominięcia któregoś z istotnych czynów zabronionych, co byłoby możliwe w przypadku próby ich wyliczenia w przepisie, a także nie powoduje konieczności nowelizacji przepisu w razie powstania nowych typów przestępstw. Zaproponowany przepis nie wykracza jednak poza ramy aktu unijnego, który pozwala na objęcie przypadkiem rozszerzonym także czynów spoza zawartej w nim listy.

W myśl projektowanego przepisu art. 45 § 3 K.k. rozszerzony przepadek mienia stosuje się wyłącznie wobec sprawców skazanych za przestępstwo o charakterze terrorystycznym albo przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica nie jest niższa niż 5 lat, i popełnione w zorganizowanej grupie albo związku, mającym na celu popełnienie przestępstwa. Środek karny, o którym mowa, zakłada przeniesienie ciężaru dowodu legalności pochodzenia mienia znajdującego się w posiadaniu sprawcy i środków, za które sprawca mienie to nabył. Rozwiązanie to odpowiada art. 3 i 4 decyzji ramowej.

Kolejną zmianą względem obowiązującego obecnie domniemania z art. 45 § 2 K.k. jest odmienne uregulowanie kwestii okresu, do którego odnosi się przeniesienie ciężaru dowodu. W proponowanym przepisie wskazano mianowicie, że przepadek dotyczy mienia, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w jakimkolwiek czasie „do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku”. Sformułowanie to pozwala więc w praktyce na objęcie przypadkiem całego mienia sprawcy niezależnie od czasu jego nabycia. Uzasadnieniem tego rozwiązania jest okoliczność,

że sprawcy działający w ramach grup zorganizowanych, czy wręcz żyjący z przestępstwa, nabywają do swojego majątku poszczególne składniki mienia w różnym czasie i niezmiernie trudne jest ustalenie dokładnego okresu ich nabycia. Wprowadza się więc domniemanie, że wszystko, co sprawca nabył do chwili wydania wyroku, pochodzi z nielegalnych źródeł i podlega przepadkowi. Domniemanie to może zostać obalone przez sprawcę lub inną osobę zainteresowaną przez wykazanie legalności pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia.

Projektowany § 3 art. 45 K.k. nie zawiera wprost odniesienia do przestępczego źródła pochodzenia mienia. Uzasadnieniem powyższego zabiegu legislacyjnego jest konieczność pozbawiania mienia sprawców przestępstw niezależnie od tego, czy dane przestępstwo z definicji przynosi określoną korzyść majątkową, czy też nie. Celem omawianego przepisu jest w tym kontekście nie tyle przejęcie przez państwo mienia i korzyści pochodzących z określonego przestępstwa, co raczej podcięcie ekonomicznych korzeni działalności najgroźniejszych przestępców. Chodzi tu zwłaszcza o przestępstwa o charakterze terrorystycznym, do których znamion nie należy osiągnięcie jakiegokolwiek korzyści majątkowej, a korzyść taka, co do zasady, nie zostaje faktycznie uzyskana. Niemniej jednak z analizy projektowanego przepisu wynika domniemanie nielegalnego (niekoniecznie przestępczego) pochodzenia mienia podlegającego przepadkowi lub środków pochodzących do jego nabycia.

Art. 45 § 3 K.k. zakłada, że przepadkowi podlega mienie, którego legalnego pochodzenia sprawca nie dowiódł w trakcie postępowania karnego. Tym samym każdy składnik mienia sprawcy, którego legalnego pochodzenia nie jest on w stanie wykazać, powinien podlegać przepadkowi bez konieczności dowiedzenia, że pochodzi on z przestępstwa. Nie oznacza to jednak w żadnym razie, że osobom, których mienie podlega przepadkowi, nie przysługują żadne środki umożliwiające dochodzenie swoich słusznych praw.

Sprawcy lub innej zainteresowanej osobie przysługuje środek prawny umożliwiający wyłączenie części lub całości mienia spod przepadku. Środek ten polega na możliwości wykazania – w postępowaniu karnym lub odrębnym postępowaniu cywilnym, w tym w postępowaniu przeciwegzekucyjnym, po pierwsze, że określony składnik mienia został uzyskany legalnie, a więc nie w drodze przestępstwa, a po drugie, że również środki przeznaczone do jego nabycia były uzyskane z legalnych źródeł. Wskazać należy, że przeniesienie ciężaru dowodu, o którym mowa w przepisach art. 45 § 2 i 3 K.k., jest ograniczone do wskazanych okoliczności. Na sprawcy ciążyć będzie więc obowiązek udowodnienia legalności posiadanego mienia wtedy, gdy z przestępstwa osiągnął on korzyść majątkową znacznej wartości, a także wtedy, gdy sprawca popełnił przestępstwo o charakterze terrorystycznym albo popełnił poważniejsze przestępstwo w ramach zorganizowanej grupy lub związku mającym na celu popełnienie przestępstwa. Projektowany mechanizm przeniesienia ciężaru dowodu nie znajdzie natomiast zastosowania do sprawców pozostałych przestępstw.

(Art. 45 § 4 K.k.)

W celu skuteczniejszego pozbawiania sprawców przestępstw mienia, które wnieśli oni do wspólności małżeńskiej, w nowym art. 45 § 4 K.k. zaproponowano stosowanie do tego mienia domniemań z § 2 oraz przepadku przewidzianego w nowym art. 45 § 3 K.k. Szczegółowego uzasadnienia art. 45 § 4 K.k. dokonano razem z uzasadnieniem art. 45 § 11 K.k.

(Art. 45 § 5 K.k.)

Proponowany art. 45 § 5 K.k. stanowi zmodyfikowaną wersję aktualnie obowiązującego art. 45 § 3 K.k. Projektowany przepis statuuje domniemanie, że mienie znajdujące się w samoistnym posiadaniu innych podmiotów należy w istocie do sprawcy, o ile istnieje duże prawdopodobieństwo, że mienie, które podlegałoby przepadkowi, gdyby znajdowało się u sprawcy, zostało przeniesione,

choćby wielokrotnie, na inne podmioty. Celem tego przepisu jest więc przeciwdziałanie pozornym transferom majątku uzyskanego w drodze przestępczej na inne podmioty, z oczywistym celem uniknięcia przypadku korzyści lub mienia. W stosunku do obecnego brzmienia art. 45 § 3 K.k. proponuje się szereg zmian, mających na celu poprawę skuteczności działania tego domniemania.

Po pierwsze, domniemaniem, że mienie przekazane innym podmiotom należy do sprawcy, objęte zostało nie tylko mienie, o którym mowa w § 2, a więc mienie sprawcy, który osiągnął znaczną korzyść majątkową, ale również mienie stanowiące korzyść majątkową, o której mowa w § 1, a zatem każda korzyść uzyskana, chociażby pośrednio, z przestępstwa. Uzasadnieniem tej zmiany jest fakt, że pozorny transfer majątku na osoby trzecie nie zasługuje na ochronę prawną niezależnie od tego, czy uzyskana korzyść z przestępstwa ma wartość przekraczającą określony próg (obecnie 152 tys. zł), czy też jest od tej wartości niższa. Należy jednak zwrócić uwagę na istotne różnice w zakresie stosowania domniemania przewidzianego w tym przepisie. Mienie podlegające przypadkowi zgodnie z § 2 obejmuje całe mienie sprawcy nabyte w czasie popełnienia przestępstwa lub później, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku. Domniemanie, o którym mowa w § 5, będzie stosować się zatem do każdego składnika tego mienia, które zostało przeniesione na osobę trzecią. W odniesieniu natomiast do przypadku korzyści, o której mowa w § 1, zakres przedmiotowy tego przepisu ogranicza się wyłącznie do tych składników mienia, które stanowią korzyść uzyskaną z przestępstwa i jako takie podlegają przypadkowi.

Po drugie, modyfikuje się przesłanki przeprowadzenia dowodu obalającego domniemanie. W obecnym stanie prawnym, art. 45 § 3 K.k. posługuje się określeniem „przedstawi dowód zgodnego z prawem ich uzyskania”. Termin ten jest niewłaściwy, gdyż literalne brzmienie tej klauzuli wskazuje na to, że nabywca ma wykazać przede

wszystkim ważność formy czynności prawnej, podczas gdy cel istnienia tej instytucji jest oczywiście inny. Ponadto klauzula ta nie obejmuje sytuacji, w których osoba trzecia uzyskała korzyść co prawda w sposób formalnie skuteczny, lecz niezastępujący na ochronę. Tytułem przykładu można podać darowiznę poczynioną przez sprawcę na rzecz osoby trzeciej. W piśmiennictwie wskazuje się więc na to, że celem tego domniemania jest w istocie uzależnienie jego stosowania od dobrej lub złej wiary nabywcy mienia, które podlegałoby przypadkowi. Należy w tym miejscu zauważyć, że pojęcie dobrej wiary jest pojęciem prawa cywilnego, a ponadto nie jest w Kodeksie cywilnym zdefiniowane i przyjmuje różne znaczenie w zależności od okoliczności jego występowania. Z tych względów celowe jest normatywne skonstruowanie przesłanki dobrej wiary, która pozwoliłaby na obalenie domniemania, że będąca w ich samoistnym posiadaniu korzyść majątkowa należy w istocie do sprawcy.

Klauzula zawarta w § 5 składa się z dwóch elementów: po pierwsze, wprowadza się wymóg, aby nabywca nie wiedział o przestępczym pochodzeniu mienia, po drugie, wprowadza się wymóg dochowania należytej staranności. Oba te warunki muszą być spełnione łącznie dla skutecznego obalenia domniemania. Jest oczywiste, że wiedza o tym, że nabywane mienie stanowi korzyść z przestępstwa, powinna wyłączać ochronę nabywcy i decydować o nieskuteczności przeniesienia mienia. Ponadto nabywca musi wykazać, że nawet przy dołożeniu należytej staranności nie mógł dowiedzieć się o przestępczym pochodzeniu nabywanego mienia.

Uznano również za celowe wprowadzenie dodatkowego domniemania, w jakich okolicznościach w szczególności należy przyjąć, że „osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, która nabyła mienie stanowiące korzyść majątkową podlegającą przypadkowi zgodnie z § 1-2...”, zwana dalej „nabywcą”, wie o przestępczym pochodzeniu nabywanego mienia.

Przepis § 8, mający zastosowanie zarówno do § 5, jak i § 6 stanowi więc, że w każdym przypadku zakłada się świadomość przestępnego nabycia mienia po stronie nabywcy, w sytuacji gdy jest on osobą najbliższą dla sprawcy. Ze względu na to, że nabywcą może być także osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, przyjmuje się także, że osoba prawna ma świadomość pochodzenia mienia, jeżeli w skład jej organów wchodzi sprawca lub osoba mu najbliższa, a w odniesieniu do jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, gdy sprawca lub osoba mu najbliższa jest uprawniona do kierowania taką jednostką lub do jej reprezentowania. W opisanych sytuacjach należy bowiem przyjąć, że transakcja ma charakter pozorny, służący wyłącznie ukryciu mienia podlegającego przepadkowi.

Tak skonstruowana normatywna przesłanka dobrej wiary dostatecznie chroni osoby trzecie, które nabyły mienie stanowiące korzyść z przestępstwa, w okolicznościach, które nie mogły wzbudzić ich wątpliwości co do źródła pochodzenia tej korzyści. W tej sytuacji należy uznać, że pewność obrotu gospodarczego jest wystarczająco zagwarantowana i osoby nabywające mienie pochodzące z przestępstwa będą mogły skutecznie obalić domniemanie, o którym mowa w § 5.

Ponadto w treści art. 45 § 5 K.k. poprawia się błędne sformułowanie ujęte w aktualnym art. 45 § 3 K.k., który przy literalnym jego odczytaniu obejmuje domnianiem nie składnik mienia, przeniesionego na osobę trzecią, lecz całe mienie tego podmiotu („uważa się, że rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jednostki oraz przysługujące jej prawa majątkowe należą do sprawcy”). Domniemanie to powinno oczywiście obejmować wyłącznie mienie przeniesione na osobę trzecią, a nie całe mienie będące w posiadaniu tej osoby, co zostało osiągnięte przez wprowadzenie w § 5 zwrotu „... uważa się, że mienie to ...”. Wobec zastąpienia terminu „rzeczy” terminem „mienie” zbędne natomiast

staje się osobne wymienianie praw majątkowych, gdyż prawa majątkowe stanowią element mienia.

Projektowany art. 45 § 5 K.k., podobnie jak obecnie obowiązujący art. 45 § 3 K.k., stanowi ułatwienie dowodowe w sytuacji, w której sprawca przeniósł korzyść majątkową na osobę trzecią. Domniemanie to w obecnej postaci nie znajdzie już jednak zastosowania, kiedy ta osoba trzecia przeniesie uzyskaną korzyść dalej. Obecnie obowiązujący przepis uniemożliwia bowiem orzeczenie przepadku korzyści majątkowej, będącej przedmiotem kilku rozporządzeń mieniem. Tym samym sprawca może teraz z łatwością zapobiec przypadkowi korzyści majątkowej, przenosząc swój majątek na podstawione osoby lub też podmioty od siebie zależne, byleby to przeniesienie nastąpiło więcej niż jeden raz.

Proponowana redakcja art. 45 § 5 K.k. eliminuje błędne ujęcie, łączące możliwość orzeczenia przepadku z wymogiem, aby sprawca stanowił stroną czynności prawnej przenoszącej korzyść majątkową na osobę trzecią. Jednocześnie przyjęto rozwiązanie chroniące nabywców w dobrej wierze. Projektowane rozwiązanie stanowi więc kompromis między ściganiem korzyści osiągniętych z przestępstwa przez sprawcę, który następnie próbuje transferować je przez szereg podmiotów w celu udaremnienia przepadku, a koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa obrotu i ochrony nabywcy działającego w dobrej wierze.

(Art. 45 § 6 K.k.)

Art. 45 § 6 K.k. wprowadza samoistną podstawę odpowiedzialności solidarnej. Oprócz sprawcy podlegać jej mają podmioty, co do których należy domniemywać, że działały w celu udaremnienia przepadku korzyści, jakie sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa. Odpowiedzialność ta nie jest ograniczona wyłącznie do aktualnego samoistnego posiadacza tego mienia, lecz rozciąga się na wszystkich nabywców, którzy brali udział w przenoszeniu uzyskanej przez

sprawcę korzyści majątkowej. Podmioty, które brały udział w transferze mienia stanowiącego korzyść z przestępstwa, odpowiadają całym swoim majątkiem za zwrot korzyści majątkowej, jednak ich odpowiedzialność jest ograniczona do wartości nabytego mienia. Istotą odpowiedzialności jest bowiem w tym przypadku nie odpowiedzialność solidarna ze sprawcą za zwrot wszystkich korzyści, jakie sprawca mógł z działalności przestępczej uzyskać, lecz wyłącznie odpowiedzialność za zwrot tej korzyści, w której ukrywaniu dana osoba wzięła udział.

Należy wspomnieć, że konstrukcja odpowiedzialności osób trzecich nie jest nieznaną systemowi polskiego prawa. Na gruncie prawa karnego odpowiedzialność taka istnieje przede wszystkim na podstawie art. 52 Kodeksu karnego. Wedle tego przepisu, za zwrot korzyści majątkowej odpowiada osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna, która uzyskała korzyść z przestępstwa popełnionego przez sprawcę, o ile ten działał w jej imieniu lub na jej rzecz. Przepis ten jest jednak ograniczony do odpowiedzialności podmiotów, które uzyskały korzyść z przestępstw osób będących na przykład pełnomocnikami czy członkami organów osób prawnych, natomiast nie znajdzie zastosowania do podmiotów, które współpracowały ze sprawcą w ukrywaniu korzyści majątkowej już po popełnieniu przestępstwa.

Odpowiedzialność posiłkowa za grzywnę oraz ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów istnieje również na gruncie Kodeksu karnego skarbowego (art. 24 K.k.s.). Na gruncie K.k.s. odpowiedzialność ta dotyczy pełnomocników, zarządców oraz pracowników podmiotu, który z przestępstwa skarbowego odniósł lub mógł odnieść korzyść majątkową. Analogicznie jak rozwiązanie przewidziane w art. 52 K.k. regulacja ta nie znajdzie jednak zastosowania do podmiotów, które pomagały sprawcy w ukryciu korzyści majątkowej już po dokonaniu czynu zabronionego.

Ponadto wskazać można, że odpowiedzialność solidarna istnieje na przykład na gruncie Ordynacji podatkowej (rozdział 15 ustawy).

Trzeba podkreślić, że odpowiedzialność przewidziana w art. 45 § 6 ma charakter wyłącznie majątkowy i w żadnej mierze nie oznacza, aby nabywcy ponosili odpowiedzialność karną (inna jest sytuacja, w której osoba solidarnie zobowiązana do zwrotu korzyści majątkowej dopuściła się również przestępstwa paserstwa (art. 291 K.k.), jednak nie zawsze będzie miało to miejsce, zwłaszcza w odniesieniu do korzyści uzyskanych z przestępstwa jedynie pośrednio). W przeciwieństwie do rozwiązania przewidzianego w art. 24 K.k.s. gdzie podmioty trzecie ponoszą odpowiedzialności także za uiszczenie grzywny nałożonej na sprawcę, rozwiązanie przewidziane w art. 45 § 6 dotyczy wyłącznie zwrotu tej korzyści majątkowej, która była przedmiotem obrotu u danego podmiotu.

Odpowiedzialność solidarną nabywców stosuje się do obrotu wszystkimi korzyściami uzyskanymi z przestępstwa, tj. zarówno do korzyści w myśl art. 45 § 1, jak i § 2, z tym że należy zwrócić uwagę na istotne różnice. Mienie podlegające przepadkowi zgodnie z § 2 obejmuje całe mienie sprawcy nabyte w czasie popełnienia przestępstwa lub później, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku. Tym samym konstrukcję odpowiedzialności, o której mowa w § 6, będzie stosować się do każdego składnika tego mienia, które zostało przeniesione na osobę trzecią. W odniesieniu natomiast do przepadku korzyści, o której mowa w § 1, zakres przedmiotowy tego przepisu ogranicza się wyłącznie do tych składników mienia, które stanowią korzyść uzyskaną z przestępstwa i jako takie podlegają przepadkowi.

Art. 45 § 6 przewiduje analogiczną konstrukcję domniemania co do przestępczego pochodzenia mienia jak art. 45 § 5, z tym jednak, że nabycie nieodpłatne wyklucza możliwość uwolnienia się od odpowiedzialności. Projektodawca wyszedł bowiem z założenia, że nikt nie powinien odnosić korzyści z popełnienia przestępstwa,

a korzyść z przestępstwa, nawet uzyskana w dobrej wierze, pozostaje jednak korzyścią nienależną.

Art. 45 § 6 przewiduje, że solidarnie będą odpowiadać wszyscy kolejni nabywcy korzyści majątkowej pochodzącej z przestępstwa, o ile wiedzieli lub przy dołożeniu należytej staranności mogli się dowiedzieć, że nabywają mienie stanowiące korzyść z przestępstwa. Jednakże, jeżeli jeden z nabywców nabył mienie w dobrej wierze, należy przyjąć, że wszyscy kolejni również powinni korzystać z domniemania istnienia dobrej wiary, gdyż okoliczności nabycia nie mogły wskazywać, że nabywają mienie stanowiące korzyść z przestępstwa. Zwolnienie takich nabywców od odpowiedzialności reguluje więc zdanie ostatnie art. 45 § 6. Należy jednak przewidzieć wyjątek polegający na tym, że dany nabywca mimo wszystko wiedział lub z łatwością mógł się dowiedzieć, że nabywa mienie pochodzące z przestępstwa, na przykład gdy był osobą bliską dla sprawcy. Okoliczność taka będzie jednak musiała zostać udowodniona przez prokuratora.

Powództwo o zwrot korzyści, lub jej równowartości, względem podmiotów trzecich ponoszących odpowiedzialność solidarną będzie wytaczane przez prokuratora na drodze procesu.

Odpowiedzialność osób trzecich na gruncie prawa karnego nie wyklucza oczywiście możliwości dochodzenia przez nabywcę obciążonego obowiązkiem zwrotu odpowiedniego odszkodowania od zbywcy z tytułu rękojmi (regres).

(Art. 45 § 7 K.k.)

Art. 45 § 7 K.k. stanowi gwarancję, że zasady odpowiedzialności solidarnej, określone w § 6, będą stosowane także w przypadku, gdy korzyść majątkową lub jej równowartość należy zwrócić pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.

(Art. 45 § 8 K.k.)

Art. 45 § 8 K.k. stwarza ułatwienie dowodowe dotyczące świadomości nabywcy mienia w odniesieniu do jego przestępczego pochodzenia. Przepis ten został omówiony przy uzasadnieniu do art. 45 § 5 K.k. W tym miejscu należy wskazać, że znajduje on zastosowanie również w odniesieniu do domniemania określonego w art. 45 § 6 K.k. Należy również podkreślić, że domniemanie, o którym mowa, ma charakter wzruszalny, co wprost wynika z treści projektowanego art. 45 § 13 K.k.

(Art. 45 § 9 K.k.)

Art. 45 § 9 K.k. reguluje stosowanie konstrukcji z art. 45 § 5 K.k. i art. 45 § 6 i 7 k.k. w odniesieniu do mienia sprawcy skazanego za przestępstwo o charakterze terrorystycznym lub poważne przestępstwo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa. Ze względu na fakt, że przepadek określony w art. 45 § 3 K.k. dotyczy całego mienia sprawcy, chyba że wykaże on legalność jego pochodzenia, stosowanie domniemań, o których mowa w § 5 i 6, należało ograniczyć wyłącznie do tych składników mienia, które zostały nabyte w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu, do czasu wydania chociażby nieprawomocnego wyroku. Konstrukcja ta jest analogiczna do ograniczenia zawartego przy stosowaniu domniemania zawartego w § 2 i ma na celu wyeliminowanie konieczności udowadniania przez nabywcę legalności nabywanego mienia, w sytuacji gdy mienie to nie mogło jeszcze wówczas pochodzić z przestępstwa.

Konieczność wprowadzenia tego ograniczenia wynika z szerokiego zakresu przedmiotowego art. 45 § 3 K.k. (przepis ten odnosi się do całości mienia sprawcy nabytego do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku i niekoniecznie stanowiącego korzyść uzyskaną z przestępstwa). Proste zastosowanie w takim przypadku domniemania z art. 45 § 5 K.k. lub odpowiedzialności solidarnej z art. 45 § 6 K.k. mogłoby prowadzić do zakwestionowania

wszystkich umów cywilnoprawnych zawartych kiedykolwiek przez sprawcę, jak również do solidarnej odpowiedzialności wszystkich jego kontrahentów. Byłoby to rażąco sprzeczne z wymogami bezpieczeństwa obrotu. Z tego względu projektodawca zdecydował się na wprowadzenie omawianego ograniczenia.

(Art. 45 § 10 K.k.)

Art. 45 § 10 K.k. rozstrzyga normatywnie istniejące w doktrynie wątpliwości co do tego, czy w skład korzyści majątkowej z przestępstwa zalicza się również pożytki i inne przychody uzyskane w drodze legalnej z tej korzyści. Choć przychody te zostały końcowo uzyskane legalnie, to jednak nie do zaakceptowania jest sytuacja, w której nie podlegają one zwrotowi na równi z uzyskaną pierwotnie korzyścią. Przeciwnie rozwiązanie prowadzi bowiem do tego, że sprawca może legalnie zachować część korzyści pośrednio pochodzących z przestępstwa, a mianowicie pożytki czy przychody z rzeczy lub praw. Przepisy prawa cywilnego o bezpodstawnym wzbogaceniu, które upoważniałyby poszkodowanego do dochodzenia zwrotu pożytków z zabranej rzeczy, znajdują zaś tylko częściowe zastosowanie. Projektowany przepis zmienia tę niepożądaną sytuację.

(Art. 45 § 11 K.k.)

Art. 45 § 11 K.k. modyfikuje aktualny przepis art. 45 § 5 K.k.. Zgodnie z obecnie obowiązującym rozwiązaniem w razie współwłasności małżeńskiej „orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału”. Z regulacji tej wynika, że orzekając przepadek mienia lub korzyści z przestępstwa, sąd może sięgnąć jedynie do części ułamkowej, należącej do sprawcy, nie zaś do udziału jego małżonka w tej korzyści lub mieniu. Utrzymanie tego przepisu umożliwiłoby w rzeczywistości pozostawienie w faktycznym władaniu sprawcy znacznej części mienia wyłączonej z przepadku. Uzupełnieniem tego przepisu jest art. 45 § 4 K.k., przewidujący zastosowanie domniemania przestępczego

pochodzenia mienia z art. 45 § 2 K.k. oraz rozszerzonego przepadku mienia z art. 45 § 3 K.k. także wobec mienia, które weszło w skład małżeńskiej wspólności majątkowej.

Projektowany przepis wprowadza rozróżnienie między przepadkiem mienia stanowiącym przedmiot współwłasności a mienia włączonego do majątku wspólnego małżonków. O ile w drugiej sytuacji przepadkowi ulega mienie w całości, o tyle w pierwszej przepadkowi podlega jedynie udział sprawcy we współwłasności. Jest to uzasadnione odmiennym charakterem tych dwu instytucji prawa cywilnego. Tylko bowiem w odniesieniu do mienia włączonego do majątku wspólnego małżonków sprawca zachowuje faktyczne władztwo nad całością owego mienia, co z kolei uzasadnia jego przepadek w całości. Uprawnienia władcze sprawcy wobec mienia będącego przedmiotem współwłasności w częściach ułamkowych ograniczone są natomiast wysokością przysługującego mu udziału w tym prawie. Przyczyną rozróżnienia przewidzianego w art. 45 § 11 K.k. jest zatem różnica co do faktycznej możliwości dysponowania mieniem przez sprawcę, wynikająca z odmienności omawianych reżimów prawnych.

(Art. 45 § 12 K.k.)

Art. 45 § 12 K.k. stanowi odpowiednik aktualnego art. 45 § 4 K.k. i przewiduje stosowanie domniemań określonych w § 2, 5 i 8 w postępowaniu zabezpieczającym z art. 291, a także przy zabezpieczeniu mienia określonym w projektowanym art. 291a K.p.k. Zmiana dotyczy dostosowania numeracji paragrafów, które zawierają odpowiednie domniemania.

(Art. 45 § 13 K.k.)

Art. 45 § 13 K.k. stanowi odpowiednik zdania drugiego obecnego art. 45 § 4 K.k. Połączenie w jednym paragrafie przepisu dotyczącego stosowania domniemań w postępowaniu zabezpieczającym z przepisem regulującym ewentualne powództwo o obalenie tych domnie-

mań nie znajduje żadnego uzasadnienia. Stąd też zdecydowano o przeniesieniu treści projektowanego art. 45 § 13 K.k. do odrębnej jednostki redakcyjnej.

Projektowany przepis przewiduje możliwość wystąpienia z powództwem przeciwko Skarbowi Państwa o obalenie domniemań przewidzianych w art. 45 § 2, 5 lub 8 K.k. albo z powództwem o ustalenie pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia w związku z projektowanym przepisem art. 45 § 3 K.k. Uprawnienie to służy zarówno sprawcy, jak i osobom trzecim, niezależnie od ich formy prawnej czy organizacyjnej. Możliwość wniesienia powództwa nie jest przy tym uwarunkowana udziałem w postępowaniu karnym. Dotyczy ona zarówno tych osób, które biorą udział w postępowaniu karnym, podejmując w jego trakcie obrony swoich uprawnień, chociażby przez próby obalenia domniemań, o których mowa, jak też i tych, które w procesie karnym nie występują. Można zatem przyjąć, że projekt ustanawia podwójne gwarancje interesu sprawcy i innej osoby zainteresowanej – karnoprawne i cywilnoprawne. Zarazem przepis odchodzi od konstrukcji obligatoryjnego zawieszenia postępowania egzekucyjnego w każdym przypadku wytoczenia powództwa o obalenie domniemania. Zawieszenie egzekucji stanowi formę zabezpieczenia wytoczonego powództwa cywilnego, w szczególności powództwa przeciwegzekucyjnego. Tym samym powinno być ono stosowane w postępowaniu cywilnym, zgodnie z ogólnymi zasadami postępowania zabezpieczającego (art. 730 i n. K.p.c.).

(Art. 45 § 14 K.k.)

Art. 45 § 14 stanowi odpowiednik obowiązującego art. 45 § 6, z tym że pojęcie „korzyści” zastąpiono określeniem „mienie”, a to ze względu na wprowadzenie w art. 45 § 3 pojęcia przepadku mienia. Przepadek mienia będzie oczywiście obejmować również przepadek określonego jego składnika. Ponadto przepis ten przewiduje możliwość wytoczenia powództwa, o którym mowa w § 13, zarówno przed

uprawomocnieniem się wyroku orzekającego przepadek (powództwo o ustalenie), jak i po tym terminie (powództwo przeciwegzekucyjne).

6. 2. Zmiana Kodeksu postępowania karnego

(Art. 291 § 3 K.p.k.)

Art. 291 § 3 K.p.k. umożliwia zabezpieczenie w trybie postępowania karnego roszczenia o zwrot korzyści majątkowej lub jej równowartości, o którym mowa w art. 45 § 6 K.k. Intencją projektodawcy jest uniemożliwienie ukrycia mienia przez osoby ponoszące odpowiedzialność na podstawie powołanego przepisu, co byłoby możliwe, gdyby odpowiedzialność tych osób mogła zostać zabezpieczona dopiero po wydaniu prawomocnego wyroku skazującego. Tylko dokonanie zabezpieczenia w trakcie procesu karnego umożliwi skuteczną realizację roszczeń, o których mowa.

(Art. 291a K.p.k.)

Art. 291a K.p.k. przewiduje możliwość zabezpieczania i zajmowania mienia, podlegającego przepadkowi w myśl proponowanych regulacji prawa materialnego (art. 45 § 3 K.k.). Rozwiązanie to nawiązuje do znanej z Kodeksu postępowania karnego instytucji zabezpieczenia wykonania orzeczenia na mieniu oskarżonego (art. 291 K.p.k.).

Stosowanie tego zabezpieczenia jest ograniczone do postępowań dotyczących przestępstw wymienionych w art. 45 § 3 K.k. Ograniczenie to stanowi kolejną gwarancję praw osób, których zabezpieczenie to może dotknąć. Przedmiotowe zawężenie zakresu zabezpieczenia w żaden sposób nie odnosi się do źródeł mienia podlegającego zajęciu.

Dla dokonania zabezpieczenia konieczne jest uprawdopodobnienie, że mienie podlegające zajęciu może zostać objęte przepadkiem.

(Art. 294 § 1 K.p.k.)

Art. 294 § 1 K.p.k. wprowadza trzymiesięczny termin zawity do wniesienia powództwa o zwrot korzyści, o którym mowa w art. 45 § 6 K.k. Jeżeli prokurator lub inny podmiot uprawniony nie wniesie pozwu w tym terminie, skutkować to będzie upadkiem zabezpieczenia.

(Art. 294 § 3 K.p.k.)

Projektowany przepis określa wyjątki od zasady przewidującej upadek zabezpieczenia.

Naturalną konsekwencją zabezpieczenia jest rozstrzygnięcie o zajętych mieniu w wyroku skazującym bądź jego upadek w wyniku uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania z powodu niepopelnienia czynu zabronionego, braku znamion czynu zabronionego, jego znikomej szkodliwości społecznej lub wystąpienia innych ujemnych przesłanek procesowych, w szczególności przewidzianych w art. 17 § 1 K.p.k. Niemniej jednak nie można wykluczyć umorzenia postępowania z innych powodów, które ze względów słusznościowych nie powinny stanowić przesłanek do upadku zabezpieczenia, a w konsekwencji do zwrotu mienia podlegającego zajęciu. Mowa tu o umorzeniu postępowania z powodu niewykrycia sprawcy, jego śmierci, niepoczytalności w chwili czynu albo z powodu przedawnienia karalności. W tych sytuacjach upadek zabezpieczenia również nie powinien nastąpić. Także jednak i w tych przypadkach zainteresowana osoba może wykazać – w ciągu trzech lat od dnia prawomocnego umorzenia postępowania karnego – legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia, co skutkuje upadkiem zabezpieczenia. Jeżeli jednak dowód taki nie zostanie przeprowadzony, zabezpieczone mienie przechodzi na własność Skarbu Państwa. W tej materii orzeka sąd w postępowaniu cywilnym, w trybie przewidzianym dla likwidacji niepodjętych depozytów.

Na szczególną uwagę zasługuje rozwiązanie wyłączające upadek zabezpieczenia w przypadku niewykrycia sprawcy. Dotychczasowe przepisy Kodeksu postępowania karnego przewidywały możliwość zabezpieczenia wyłącznie na mieniu oskarżonego (podejrzanego). Tym samym zabezpieczenie było możliwe dopiero po przedstawieniu osobie podejrzanej zarzutów. Zabezpieczenie przepadku mienia, o którym mowa w art. 291 § 3 K.p.k., może natomiast nastąpić także w fazie *in rem*, z uwagi na brak w tym przepisie bezpośredniego odniesienia do osoby oskarżonego. Przepis ten obejmuje takie sytuacje, w których – w trakcie czynności śledczych – dochodzi do zabezpieczenia mienia, którego właściciel pozostaje nieustalony (np. znacznej ilości gotówki znalezionej w miejscu przeszukania albo przelewu znacznej sumy pieniędzy między nieistniejącymi w rzeczywistości podmiotami, zarejestrowanymi przy użyciu fałszywych danych i dokumentów), a okoliczności sprawy wskazują na popełnienie przez posiadacza czy dysponenta tego mienia przestępstwa, o którym mowa w projektowanym art. 45 § 3 K.k. Jest to możliwe zwłaszcza z uwagi na fakt, że przepisy projektu będą w pierwszym rzędzie dotyczyły wieloosobowych grup przestępczych, których nie wszyscy członkowie mogą zostać wykryci. Praktyka wskazuje, że w takich przypadkach osoby ustalone jako sprawcy wypierają się jakichkolwiek związków z zabezpieczonym mieniem, starając się przenieść odpowiedzialność na inne osoby. Projektowany przepis stanowi rozwiązanie tego problemu, nie pozbawiając jednak rzeczywistego posiadacza mienia możliwości jego odzyskania przez wykazanie, w terminie trzech lat, legalności jego pochodzenia.

Kontynuacja zabezpieczenia jest przewidziana również w przypadku przedawnienia karalności czynu. Zabezpieczenie nie jest ani karą, ani środkiem karnym, których orzeczenie po upływie terminu przedawnienia jest niemożliwe; ma ono zapobiegać wykorzystaniu zgromadzonych przez sprawcę środków na potrzeby jego działalności przestępczej. Co więcej, sprawca może bez trudu odzyskać zabezpieczone mienie, dowodząc legalności jego pochodzenia.

Model ten znajduje analogię w obecnie obowiązującym art. 100 K.k, zgodnie z którym przedawnienie karalności nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu przepadku, przewidzianego w art. 39 pkt 4 K.k. Należy zwrócić uwagę, że art. 39 pkt 4 K.k. posługuje się ogólną kategorią przepadku, nie rozróżniając przepadku narzędzi popełnienia przestępstwa czy też przepadku korzyści majątkowej osiągniętej z przestępstwa. Po wejściu w życie projektowanej ustawy, przepis ten mógłby odnosić się również do rozszerzonego przepadku mienia. Rozumując a maiorem ad minus, jeżeli polski system prawa umożliwia przepadek mimo przedawnienia karalności, tym bardziej nie sprzeciwia się on kontynuacji zabezpieczenia mienia zagrożonego przepadkiem. Z uwagi na znaczną dolegliwość rozszerzonego przepadku mienia dla oskarżonego, projektodawca zdecydował się na wprowadzenie odrębnej instytucji, o której mowa w komentowanym przepisie, wprost przewidującej możliwość przeprowadzenia przez oskarżonego dowodu legalności pochodzenia mienia.

Podobne rozwiązanie jest przewidziane również w przypadku zawieszenia postępowania wskutek niemożności ujęcia oskarżonego. Zważywszy, że oskarżony może się ukrywać przez wiele lat, konieczne jest uregulowanie statusu prawnego zabezpieczonego mienia. Należy przy tym zaznaczyć, że rozwiązanie to ma charakter wyjątkowy i nie jest przewidziane w przypadku zawieszenia postępowania karnego z powodu długotrwałych przeszkód uniemożliwiających prowadzenie postępowania, innych niż niemożność ujęcia oskarżonego. Tym samym przepis ten nie może być stosowany w przypadku np. długotrwałej choroby oskarżonego uniemożliwiającej prowadzenie postępowania, co w oczywisty sposób naruszałoby zasadę proporcjonalności stosowania środków prawa karnego. W przypadku ukrywania się oskarżonego przed wymiarem sprawiedliwości nie może być jednak mowy o nieproporcjonalności projektowanego rozwiązania. Jest ono bowiem skutkiem postępowania samego oskarżonego, usiłującego uniknąć odpowiedzialności karnej. Co więcej, w wypadku orzeczenia o przejściu mienia na rzecz

Skarbu Państwa i następnie wydania wyroku uniewinniającego, oskarżonemu przysługiwać będzie roszczenie odszkodowawcze przeciwko Skarbowi Państwa.

Omawiane rozwiązanie pozwoli na orzekanie przepadku mienia pochodzącego z przestępstwa także w tych przypadkach, w których – z powodu zastosowania ustawowych kontratypów lub niewykrycia sprawcy – nie jest możliwe wydanie wyroku skazującego i orzeczenie przepadku w trybie przewidzianym w Kodeksie karnym. Podobne regulacje, umożliwiające orzeczenie przepadku mimo braku wyroku skazującego, istnieją w niektórych państwach europejskich, w tym w Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz Luksemburgu.

Tak np., jak wyżej wspomniano, zgodnie z irlandzką Ustawą o Korzyściach z Przestępstwa („The Proceeds of Crime Act”) z 1996 r. przepadek można orzekać także w sprawach, w których nie doszło do skazania sprawcy w ramach postępowania karnego (np. w razie jego uniewinnienia czy umorzenia postępowania). Zastosowanie znaleźć może ona także w sytuacjach, gdzie sprawcy nie postawiono nawet zarzutu (tzw. „konfiskata in rem”). Stosuje się ją względem mienia pochodzącego lub mogącego pochodzić bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa. Dotyczy to również mienia przeniesionego, pod jakimkolwiek tytułem, na rzecz osób trzecich. Ustawa ta przewiduje możliwość wydania tzw. nakazu przedstanowczego (ang. interlocutory order), skutkującego „zamrożeniem” mienia przez okres do 7 lat. O ostatecznym przejściu mienia na rzecz Skarbu Państwa sąd orzeka odrębnym, ostatecznym nakazem. Tym samym należy uznać, że projektowana instytucja znajduje odpowiedniki w systemach prawnych innych państw.

6. 3. Zmiana Kodeksu karnego skarbowego

Zmiany projektowane w Kodeksie karnym skarbowym są – w części materialnej – odpowiednikami proponowanych zmian w Kodeksie karnym, w części procesowej odpowiadają zaś zmianom Kodeksu

postępowania karnego. Pewne odmienności redakcyjne wynikają ze swoistej terminologii przyjętej w Kodeksie karnym skarbowym.

Poważniejszą różnicą jest redakcja art. 33 § 3 K.k.s. W przypadku bowiem Kodeksu karnego skarbowego, z natury rzeczy nieodnoszącego się do przestępstw o charakterze terrorystycznym, stosowanie przepisu art. 33 § 3 ograniczono do najpoważniejszych przestępstw popełnionych w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa.

6. 4. Zmiana Kodeksu karnego wykonawczego

Zmiany Kodeksu karnego wykonawczego mają charakter dostosowawczy i są konsekwencją zmian dokonanych w systematyce art. 45 K.k. i art. 33 K.k.s.

6. 5. Zmiana Prawa prasowego

Projektowany przepis art. 37a rozszerza zakres przepadku, przewidziany w dotychczasowym art. 37a Prawa prasowego, o przedmioty stanowiące nośnik informacji służący do wytworzenia materiału prasowego. Będą to więc nie tylko matryca, ale również dysk twardy i każdy inny przedmiot zawierający zapis materiału w formie umożliwiającej jego rozpowszechnianie.

Zestawienie przedmiotów ulegających przepadkowi na zasadzie koniunkcji, jak przyjęto w propozycji przepisu, pozwoli na takie orzeczenie przepadku, które będzie zapobiegało rozpowszechnianiu materiału w przyszłości. Tym samym tak ukształtowany przepadek spełni swoje funkcje prewencyjne przewidziane dla środka karnego.

W projektowanym przepisie zrezygnowano z istniejącej w obowiązującym brzmieniu art. 37a Prawa prasowego treści „jako karę dodatkową”. Pomijając już nieaktualność tego sformułowania w świetle Kodeksu karnego z 1997 r., wskazać należy, że jest ono zbędne.

Ponadto wskazanie, że orzeczenie przypadku może nastąpić „jako środka karnego”, pozostawiałoby wątpliwość, czy można taki wypadek orzec tytułem środka zabezpieczającego na zasadzie art. 100 K.k.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Podmioty, na które będzie oddziaływać ustawa

Wejście w życie projektowanej ustawy będzie miało wpływ na funkcjonowanie sądów, prokuratur i urzędów skarbowych.

2. Wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych

Projekt ustawy został przedstawiony do konsultacji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego i Cywilnego, Sądowi Najwyższemu, Krajowej Radzie Sądownictwa, Naczelnej Radzie Adwokackiej, Krajowej Radzie Radców Prawnych, Stowarzyszeniu Sędziów Polskich „Iustitia”, Stowarzyszeniu Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej. W toku przeprowadzonych konsultacji zostały zgłoszone liczne uwagi krytyczne, kwestionujące w sposób zasadniczy rozwiązania zawarte w pierwotnej wersji projektu. W szczególności wskazywano na zbyt szerokie pod względem podmiotowym i przedmiotowym ujęcie konstrukcji przepadku mienia, a także nieadekwatność proponowanych rozwiązań o charakterze cywilnoprawnym. Na skutek i w związku ze zgłoszonymi uwagami projekt został gruntownie przepracowany i zmieniony. W szczególności zrezygnowano z proponowanych w poprzedniej wersji instrumentów cywilnoprawnych, opartych na konstrukcji art. 412 K.c., zmierzających do odebrania korzyści pochodzących z przestępstwa. W to miejsce zostały zaproponowane konstrukcje z zakresu prawa karnego (rozbudowany i zmieniony system domniemań, poszerzona konstrukcja zabezpieczenia majątkowego). Projekt, mimo zgłoszonej w tym zakresie krytyki, utrzymuje szerokie ujęcie instytucji przepadku mienia pochodzącego z działalności przestępnej.

3. Wpływ ustawy na sektor finansów publicznych, rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i rozwój regionalny

Projektowana ustawa nie spowoduje skutków na rynku pracy w sferze konkurencyjności wewnętrznej i zewnętrznej gospodarki oraz pozostanie bez wpływu na sytuację i rozwój regionalny.

Wstępna analiza wprowadzanego mechanizmu wskazuje na pozytywne skutki finansowe ustawy dla budżetu państwa. Ich wysokość w chwili obecnej nie jest możliwa do oszacowania. Będą one uzależnione od liczby spraw, w których środek karny w postaci tzw. „konfiskaty rozszerzonej” zostanie zastosowany przez sądy.

4. Zainteresowanie pracami nad projektem ustawy

Projekt niniejszej ustawy został udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej z chwilą przekazania tego projektu do uzgodnień z członkami Rady Ministrów. Nie zostały wniesione zgłoszenia zainteresowania tym projektem w trybie ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. Nr 169, poz. 1414).

5. Zgodność z prawem Unii Europejskiej

Projekt jest zgodny z prawem europejskim, a w szczególności z decyzją ramową Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa (Dz.Urz. UE L 05.68.49).

**URZĄD
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ STANU**

Ewa Ośniecka - Tamecka

Min.EOT/17 89 /2007/DP/ik

Warszawa, 24.07, 2007 r.

**Pani Jolanta Rusiniak
Sekretarz Rady Ministrów**

Opinia o zgodności z prawem Unii Europejskiej projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny skarbowy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Prawo prasowe wyrażona na podstawie art. 2, ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. Nr 106, poz. 494) przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Ewę Ośniecką - Tamecką, działającą z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej

Szanowna Pani Minister!

W związku z przedłożonym projektem (pismo nr RM-10-113-07), pozwalam sobie wyrazić następującą opinię:

Projekt regulacji jest zgodny z prawem Unii Europejskiej.

Z poważaniem,

Do uprzejmej wiadomości:

Pan Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości

GABINET
SEKRETARZA RADY MINISTRÓW

.....dn. 2007 -07- 24